

Ponedjeljak, 1. septembar 2003.

Svedok Ivan Kristan

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.08 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Bojim se da je možda došlo do kratkih problema u komunikaciji prošle nedelje u vezi sa današnjim svedokom. Koliko smo mi shvatili, pošto je profesor Kristan bio na raspolaganju Sudu, ali mi nismo mogli da ga pozovemo, mi smo shvatili da je on fiksiran za danas. Znači, shvatili smo da će on zbog vremenskih ograničenja za korišćenje slovenačkih prevodilaca biti fiksiran za danas. Prevodioci za slovenački jezik su na raspolaganju samo danas i mi smo smatrali da će sve strane to da znaju, pa smo smatrali da se samo po sebi podrazumeva da ćemo sa profesorom Kristanom započeti odmah danas ujutro. Meni je žao što to nismo objavili i razjasnili na javnoj sednici, ali nadam se da je Pretresno veće ipak u stanju da prihvati da se pozove gospodin Kristan sada, kako bi optuženi imao dovoljno vremena za unakrsno ispitivanje dok su prisutni slovenački prevodioci.

SUDIJA MEJ: Pa, ništa od toga nije rečeno Pretresnom veću. Tek u petak posle podne smo mi primili poruku u kojoj se kaže da će takav raspored rada da bude i da će slovenački prevodioci ovde mogu da budu samo jedan dan. Takve stvari moraju Pretresnom veću da se najave dovoljno vremena ranije, i Pretresnom veću i optuženom, jer samo tako suđenje može da teče na pravilan način.

TUŽILAC NAJS: Ja se sasvim slažem sa tim i činjenica je da je došlo do nesporazuma u komunikaciji, tako da u ovom trenutku nemamo drugog izbora. Optuženi je dobio obavještenje dovoljno rano i iako je svedok sam dovoljno fleksibilan zbog ograničenja u dostupnosti slovenačkih prevodioca, ja bih zatražio da se danas počne sa njim.

SUDIJA MEJ: Da, naravno, mi ćemo to da dozvolimo, međutim, ukoliko su prevodioci na raspolaganju samo jedan dan, mi moramo da imamo dovoljno vremena za odgovarajuće unakrsno ispitivanje.

TUŽILAC NAJS: Kao što Sud zna, profesor Kristan neće da svedoči o pitanjima autonomije Kosova, povlačenja autonomije Kosova i prava na samoopredeljenje. Prema tome, što smo mi učinili, imajući u vidu da je optuženi već rekao da će postavljati malo opštija pitanja o opštim temama, mi smo pripremili jednu fasciklu dokaznih predmeta u kojoj u ovom času ima 30 dokumenata, 30 tabulatora. To su razni ustavni dokumenti i uz vaše dopuštenje, mi ćemo na kraju svedočenja proanalizirati dokumente da vidimo koji će da ostane u fascikli, a koji neće. Videćete da se tu u fascikli pojavljuju neki dokumenti o Kosovu. Alternativno, Pretresno veće možda želi da se ti dokumeti u komadu uvrste u spis, bez komentara svedoka o njima, pa onda i kasnije neki ustavni ekspert koga ćemo da zovemo može da koristi dokumente. Takođe, imamo tu jedan kratak rezime i nekoliko dijagrama, ja bih želeo da ti dijagrami kasnije budu uvršteni u spis. Mi ćemo od stručnog svedoka da tražimo da sažme i ukratko ispriča onaj deo njegovog izveštaja koji će da bude prihvaćen pred Sudom. On će u tome da se služi tim dijagramima.

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, čini mi se da nemam rezime. Gde se nalazi rezime?

TUŽILAC NAJS: Evo, dobićete ga odmah.

SUDIJA MEJ: Imate li kopije za prevodioce, kopije rezimea?

TUŽILAC NAJS: Evo stižu.

SUDIJA MEJ: Doktore Kristan, molim vas da pročitate svečanu izjavu.

SVEDOK KRISTAN: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Izvolite, sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li se vi zovete Ivan Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste Slovenac, penzionisani profesor ustavnog prava na Univerzitetu u Ljubljani? Tamo ste bili dekan Pravnog fakulteta od 1981. do 1985. godine, a bili ste i sudija Ustavnog suda Jugoslavije u Beogradu od 1987. do 1991. godine? Bili ste takođe predsednik i Državnog saveta Republike Slovenije od 1992. do 1997. godine?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. Nisam bio predsednik Ustavnog suda Jugoslavije, bio sam zamenik, kao i druge sudije, ali bio sam predsednik Državnog saveta Republike Slovenije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Jeste li vi na zahtev i po uputstvima ovog Tužilaštva pripremili izveštaj, javni dokument, o ustavnim i pravnim pitanjima vezanim za ovaj predmet?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. Po uputstvima Tužilaštva pripremio sam moju ocenu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Profesore Kristan, pošto imamo malo vremena na raspolaganju odgovorite na pitanja, ako možete samo sa da ili ne. Biće nam od velike pomoći ukoliko samo kažete da ili ne.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Razumem, u redu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Naravno, kao što i vi sami znate, u ovom trenutku nije potrebno da ulazimo u detalje vašeg stručnog izveštaja ili da se uopšte bavimo vašim stručnim izveštajem sada budući da je optuženi dobio vaš izveštaj i imao je priliku da ga pročita. Međutim, kako bi oni koji prate ovo suđenje dobili predstavu o tome o čemu se radi u vašem stručnom izveštaju, recite nam da li ste vi pripremili izvesne dijagrame koje možete da komentarišete, a koji vizuelno predstavljaju zaključke vašeg izveštaja?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da se prvi dijagram stavi na grafoskop.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Imam svoju verziju ovde.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Evo vam još jedna verzija, to je najnovija verzija koja sadrži i dodatke koje ste vi napravili juče posle podne. Recite nam da li prvi dijagram pokazuje Ustav SFRJ iz 1974. godine, odnosno, njegove glavne odlike? Samo trenutak da to dobijemo na ekranu.

SUDIJA KVON: Čini mi se da grafoskop ne radi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Dok čekamo da se reše tehnički problemi i kako ne bismo trošili vreme, budući da svedok i Pretrešno veće imaju prvi dijagram mislim da možemo da idemo dalje. Profesore Kristan, ovaj dijagram sa leve strane pokazuje šest republika i dve autonomne pokrajine, Vojvodina i Kosovo, u okviru Srbije. Ali bez obzira što su te pokrajine bile u okviru Srbije, imale su značajna prava. Sa desne strane nalazi se Predsedništvo SFRJ koje se sastojalo od osam članova, po jedan iz svake republike i pokrajine, a među njima jedan član bio je biran na položaj predsednika Predsedništva na godinu dana. I između te dve kućice na grafoskopu kao što će svi moći da vide, nalazi se krug u kojem piše: "Predsednici republika i autonomnih pokrajina" i zatim ste nacrtali jednu punu liniju koja ide prema republikama i isprekidanu liniju koja ide prema Predsedništvu. Recite nam da li je postojao nekakav formalni odnos između predsednika republika ili autonomnih pokrajina i članova Predsedništva SFRJ koji su dolazili iz njihovih republika, odnosno, pokrajina?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Formalnog odnosa u smislu nadređenosti ili podređenosti nije bilo. Članovi Predsedništva iz republika i pokrajina imali su odnos sa svojim skupštinama republika, odnosno, pokrajina koje su ih birale, prema tome, odgovarali su tim skupštinama, a ne Predsedništvu ili predsednicima republika. Međutim, neka vrsta odnosa je postojala i to u tom smislu da je predsednik Predsedništva republike, odnosno, predsednik republike mogao da zameni člana Predsedništva Jugoslavije u slučaju da taj član iz nekog razloga nije mogao da obavlja svoju dužnost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još jedno pitanje o ovom dijagramu. Kako bismo stekli predstavu o načinu na koji su autonomne pokrajine imale gotovo status republike, recite nam, molim vas, da li je postojalo nešto šta se zvalo princip pariteta?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Pa, to je bio jedini primer unutar ustavnog sistema Jugoslavije gde su autonomne pokrajine bile izjednačene sa republikama, jer inače su republike imale status država, a autonomne pokra-

jine to nisu imale. Međutim, stepen izjednačenosti pokrajinama sa republikama bio je prilično visok i, na primer, ako pogledate članstvo Predsedništva Jugoslavije, videće te da su tamo pokrajine bile jednake republikama. To je bio princip pariteta. Sa druge strane, na primer, u skupštini Jugoslavije u oba doma takvog pariteta nije bilo. Na primer u saveznom Veću, to je prvi dom parlamenta, republike je zastupalo 30 poslanika, a pokrajine 10, a u Veću republika i pokrajina svaku republiku predstavljalo je 12 članova, a svaku pokrajinu osam članova. Znači, republike su u svim drugim primerima imale manje članova i iako je postojala neka vrsta istog statusa pokrajina je imala viši status u Ustavu iz 1946. godine.

TUŽILAC NAJS: Idemo sad na dijagram broj 2. Molim da se dijagramima daju dokazni brojevi i da sam izveštaj dobije dokazni broj, bilo zajedno sa dijagramima ili odvojeno.

SUDIJA MEJ: Da vidimo šta će da bude praktično. U ovom trenutku imamo fasciklu sa glavnim dokaznim predmetima, a dijagram drugi broj.

sekretar: Izveštaj će nositi broj P-524, dijagram P-525, a ostatak dokaznih predmeta P-526.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, moguće je da prilikom mog kratkog glavnog ispitivanja ja neću da ulazim u dokazne predmete i onda ćemo možda kasnije morati da odlučimo koje ćemo dokazne predmete da uvrstimo u spis, bilo zato što će o njemu da budu postavljena pitanja prilikom unakrsnog ispitivanja zato što se pominju u izveštaju. Dakle, to ćemo da rešimo na kraju. A vidimo da je grafoskop profunkcionisao. Dijagram broj 2 pokazuje situaciju prema Ustavu iz 1974. godine u sferi odbrane. Dakle, ovde imamo opet kućicu sa prvog dijagrama u kojoj piše: "SFRJ i Predsedništvo i mi znamo da je pod Predsedništvom postojala Vrhovna komanda i da je predsednik Predsedništva bio vrhovni komandant". Vidimo da ste tu povukli crtu koja ide prema dole, prema Saveznom sekretaru za narodnu odbranu. To je položaj već poznat Pretresnom veću. Zatim linija ide dalje prema šefu Generalštaba oružanih snaga SFRJ, a u zagradi stoji JNA i Teritorijalna odbrana. Vidimo zatim takođe punu liniju koja sa desne strane kućice, od saveznog Sekretarijata za narodnu odbranu ide prema dole, prema vojnim oblastima. A ispod vojnih oblasti vidimo opet dve pune linije koje se računaju u dve ovalne kućice, jedna predstavlja JNA, a druga Teritorijalnu odbranu.

Vidimo takođe da sa leve strane, u gornjem levom uglu, vidimo pune linije koje iz republika i autonomnih pokrajina idu prema Teritorijalnoj odbrani i jednu punu liniju koja od Teritorijalne odbrane ide prema šefu Generalštaba i vojnim oblastima, a na kojoj stoji godina 1988. godina. A vidimo i jednu isprekidanu liniju koja od Teritorijalne odbrane ide prema Predsedništvu SFRJ i kod koje piše "pre 1988. godine". Jedna isprekidana linija povezuje Teritorijalnu odbranu i kućicu u kojoj piše predsednici republika i autonomnim pokrajina. Gledajte, moramo da budemo dosta brzi i zato se nadamo da će nam ti dijagrami biti od koristi. Desne strane predstavljaju, dosta konvencionalno, zapravo, liniju komandovanja od vrhovnog komandanta putem Saveznog sekretara i šefa Generalštaba dole prema vojnim oblastima, JNA i Teritorijalnoj odbrani.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ovde valja naglasiti razliku koja je uvedena 1988. godine. Naime, postojala je razlika između statusa Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane. Jugoslovenska armija je bila jedinstvena oružana sila na čijem čelu nalazio se Generalštab, a Teritorijalna odbrana bila je direktno vezana na Predsedništvo. Postojalo je osam delova Teritorijalne odbrane republika i autonomnih pokrajina, dakle, svaka republika i pokrajina imala je svoju Teritorijalnu odbranu i te su Teritorijalne odbrane bile vezane za Predsedništvo. Nakon toga dolazi do promene, uvodi se Generalštab oružanih snaga i na taj način armija i Teritorijalna odbrana dolazi u ingerenciju Generalštaba. Zatim je došlo do još jedne promene, uvedene su četiri strateške vojne oblasti Jugoslavije i tamo je, takođe, uvedena jedinstvena podređenost vojske i suborinacija Teritorijalne odbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Da naglasimo ovo šta ste upravo sad rekli. Znači, republike i autonomne pokrajine imale su Teritorijalnu odbranu, ali nisu imali nikakvu komponentu vojske. Vojska je delovala samo na saveznom nivou, zar ne?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, Teritorijalna odbrana bila je organizovana u republikama i autonomnim pokrajinama i to je bila i svrha, znači, trebalo je da se osigura opštenarodni oružani otpor i Teritorijalne odbrane bile su stoga vezane za republičke organe, odnosno za Predsedništvo ili predsednika republike. Zakoni su regulisali stepen odgovornosti Teritorijalne odbrane, odnosno, komandanta Teritorijalne odbrane, koji je odgovarao Predsedništvu, odnosno, predsedniku republike u pitanjima organizacije i vođenja odbrane. Takođe, postojala je i načelna podređenost Predsedništvu Jugoslavije, odnosno, Generalštabu oružanih snaga Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još dva kratka pitanja u vezi sa isprekidanim linijama na ovom grafikonu. Isprekidana linija između načelnika Generalštaba i vojne oblasti predstavlja jednu vrstu komunikacije, dakle, kako se komandovalo tim vojnim oblastima. Mi vidimo da je postojala puna linija od Saveznog sekretara za narodnu odbranu, ali takođe postoje i druge linije sa druge strane. U čemu je značaj ovih isprekidanih linija?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Bilo bi teško opisati tu razliku, jer treba uzeti u obzir da je u tom komandnom lancu na čelu bilo Predsedništvo Jugoslavije koje je moglo da prenese određene kompetencije na Saveznog sekretara za narodnu odbranu, a odatle je to dalje išlo na vojne oblasti. Kada je reč o toj razlici u komunikacijama, teško je precizno ukazati na to. Moram da kažem da ja ne znam tačno kako se to odvijalo, ali ovo je bio komandni lanac od Predsedništva pa na dole prema vojnim oblastima koje su pokrivala jedinice JNA i Teritorijalne odbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na kraju, kada je reč o gornjem levom uglu ovog grafikona vidimo jednu tačkastu liniju od Predsedništva republika i autonomnih pokrajina koja ide prema Teritorijalnoj odbrani republika i autonomnih pokrajina. Možete li da nam kažete šta to znači? U legendi piše, "Organizacija i oprema Teritorijalne odbrane je išla iz tih izvora. Oktobra 1987. godine načelnik Generalštaba JNA postao je načelnik Generalštaba oružanih snaga". Možete li to da nam objasnite?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Te tačkaste linije od Predsedništva republika i autonomnih pokrajina do Teritorijalne odbrane, da je Teritorijalna odbrana bila organizovana u okviru republike i autonomne pokrajina i tu je ležala odgovornost Teritorijalne odbrane pred Predsedništvom republike, odnosno, predsednika republike, to je smisao te komunikacije, tako da je komandant Teritorijalne odbrane bio odgovoran, ne Predsedništvu Jugoslavije, odnosno, Generalštabu, već predsedniku republike.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako sada pogledamo na grafoskopu dijagram broj 3, čini se da je to rezime situacije po istom Ustavu iz 1974. godine u vezi sa policijom. Gornji deo dijagrama nam je poznat i vidimo iste linije koje vode do Saveznog sekretara za narodnu odbranu i vojnih oblasti, a ispod vojnih oblasti dodato je JNA i Teritorijalnoj odbrani, policija republika i autonomnih pokrajina, a na levo imamo ponovo jedan polukrug, odnosno oval "policija republika i autonomnih pokrajina" koja je povezana punim linijama sa vojnim oblastima, odnosno, načelnikom Generalštaba. Šta se desilo

sa vojnom policijom? Da li je došlo do promena u jednoj od ove tri države i da li je Pretresno veće već upoznato sa tim promenama?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Koliko sam ja shvatio to pitanje, reč je o poređivanju ministra unutrašnjih poslova u republici, šta pokazuje da policija do tada nije bila podređena predsedniku, već je bila deo Vlade i funkcionisala je na osnovu zakona koji su upravljali radom Vlade, a predsednik republike je imao svoj položaj u odnosu na Vladu. On je takođe postavljao na određena mesta u Vladi u skladu sa mandatom koji je imao. Kada je reč o policiji u stanju rata, policija je bila podređena, i u stanju neposredne ratne opasnosti, policija je bila podređena vojsci i vrhovnom komandantu, pa prema tome predsedniku, odnosno, Predsedništvu SFRJ i samo u tom smislu policija može da se ovde uključi u ovom dijagramu u smislu podređivanja policije u odbrambene svrhe.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali u odsustvu jednog od ta tri stanja, ko je komandovao policijom?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Policija je bila pod komandom komandanta JNA u takvim uslovima i bila je odgovorna komandantu JNA. Ali u ostalim okolnostima, policija je bila deo Ministarstva unutrašnjih poslova i njen zadatak je bio da osigura mir i javni red i u normalnoj situaciji nije imala nikakvu odbrambenu ulogu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na ovom dijagramu ne vidimo nikakvo pominjanje dobrovoljačkih i paravojnih grupa. Da li su one u ustavu imale bilo kakav identifikovan legalni status ili su smatrane vanzakonskim formacijama?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Paravojne formacije nisu bile legalne, dobrovoljci su bili legalni, ali su morali da se organizuju na osnovu Zakona o opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti da bi moglo u slučaju ratnog stanja i neposredne ratne opasnosti i vanrednog stanja vojska da se popunjava dobrovoljcima, a dobrovoljci su u tom slučaju dobijali status vojnika i bili su podređeni kompletnom vojnom režimu. U smislu te odredbe Predsedništva organizovalo se tako da se dobrovoljci jasno razlikuju od paravojnih sastava koji su smatrani ilegalnim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala lepo, molim da sada pogledamo dijagram 4 koji teži tome da rezimira promene između 1988. i 1992. godine. To bi moglo da bude od suštinskog značaja da se pomogne Pretresnom veću ovde. Vidimo da ste vi ovde nabrojali neke promene i te se promene od-

ražavaju u vašem izveštaju, a pojavljuju se na različitim mjestima u ovom dijagramu. Prva promena, 1988. i 1989. godine, reč je o takozvanoj anti-birokratskoj revoluciji u Crnoj Gori i Vojvodini, to se vidi pod brojem 1 na dijagramu. Šta je bio rezultat toga, molim vas? Kako ste vi to shvatili, dakle rezultat antibirokratske revolucije?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Smisao početaka tih takozvanih "mitinga istine" je bila destabilizacija režima u saveznim republikama i pokrajini i počelo je u Vojvodini i počelo je sa mitinzima u Vojvodini i Crnoj Gori i bio je planiran takav sastanak i u Sloveniji 1989. godine. Međutim, Slovenija se potrudila, pošto se suprostavila tom mitingu, Ministarstvo unutrašnjih poslova je zabranio takav sastanak. Cilj je bila destabilizacija režima u saveznim republikama, a u Sloveniji nije došlo ni do održavanja takvog mitinga, jer je ona bila jedna od republika koja je sprečila održavanje takvog mitinga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pod brojem 2 se pominju Kosovo i Vojvodina. Kao što znate, vaše mišljenje o tim pitanjima nije tema o kojoj bi Pretresno veće želelo da potraži vašu pomoć, ali da bismo išli hronološki između 1989. i 1991. godine, može li da se kaže da je došlo do ukidanja autonomije na Kosovu i Vojvodini i to je odraženo tačkom 2 na ovom dijagramu, samo recite da ili ne?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, to je deo kontinuiteta početka te anti-birokratske revolucije i nakon toga Slovenija...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, ja sam zbog vremenskih ograničenja, sobzirom da Pretresno veće ima vaš izveštaj, samo sam želeo da dobijem odgovor da ili ne, da li je činjenica da je došlo do ukidanja autonomije Kosova i Vojvodine? Da li je to tačno?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, taj postupak je počeo 1989. godine, donesen je zakon, zakoni koji su se odnosili na Kosovo, a onda je došlo do ukidanja, potpunog ukidanja autonomije u srpskom Ustavu od 1990. godine.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Tapušковиću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Ja zaista mislim da su ovo ključna pitanja vezana za autonomiju i generalno se ne može baviti veštak stvarima koje su van ovih poglavlja koje ste vi dozvolili. Vi ste dozvolili njegovo saslušanje i mišljenje svih ovih stvari koje se navode posle strane 33, međutim, ovo je

direktno, sve se odnosi na stvari koje se tiču ukidanja autonomije i prava na samoopredeljenje. Mislim da ste vi o tome doneli odluku.

SUDIJA MEJ: Da, svedok je ograničen samo na bavljenje činjenicama i ne više od toga. Prema tome, gospodine Najš, ne možete da idete dalje u to.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Iz samog rezimea, treća stavka, ja se ponovo bavim samo činjenicama, a ne mišljenjem. Nakon tih promena u julu 1990 godine, da li je Kosovo učestvovalo u donošenju odluka u federaciji, samo odgovorite sa da ili ne?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Kosovo je po Ustavu Jugoslavije učestvovalo u donošenju odluka u federaciji, ono je bilo u strukturi saveznih organa i bilo je po principu pariteta predstavljeno, kao što sam već rekao u Predsedništvu i ostalim organima. Svi organi iz autonomne pokrajine su učestvovali u radu federacije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nakon ukidanja autonomije, da li je prestalo to učešće? Molim vas, odgovorite nam samo sa da ili ne. Da li je učešće u donošenju odluka nastavljeno posle ukidanja?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, prestalo je. Određeni elementi više nisu mogli da učestvuju u donošenju odluka u nekim pitanjima. Prvo je na Kosovu ukinuto Predsedništvo, a zatim i skupština.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. A sada ćemo da se pozabavimo sledećom stavkom. Na vašem spisku promena, na našem spisku koji odražava sadržaj vašeg izveštaja. 15. marta 1991. godine, da li je Predsedništvo SFRJ odbacilo zahtev da se uvede stanje neposredne ratne opasnosti?

SUDIJA MEJ: Mi smo čuli svedočenje o tome, gospodin Mesić je o tome svedočio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, jeste, čuli smo to.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, Predsedništvo je odbilo zahtev za uvođenje neposredne ratne opasnosti, to je bio uzrok tenzija u odnosima unutar Predsedništva.

SUDIJA MEJ: Mi ne dobijamo prevod, ali mislim da možete da idete dalje, jer je to deo svedočenja koji smo mi već čuli.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U izveštaju svedoka na strani 11 govori se o onome što se desilo 17. marta. Da bi stvari bile jasne, profesore Kristan, možete li da nam kažete kakvu je izjavu dao optuženi 17. marta?

SUDIJA MEJ: Ovaj svedok je sudski veštak i treba da svedoči o Ustavu, do sada je to radio, a sada se čini, gospodine Najs, da ulazite u potpuno druge sfere i ako mogu da dodam, vi se takođe bavite stvarima o kojima smo već čuli svedočenje. Nema potrebe da se vraćamo na to. Mi shvatamo da ovaj svedok ima svoju interpretaciju toga, ali nam nije opotrebno, uz svo poštovanje, da čujemo tu interpretaciju. Mi želimo da se on bavi ustavnim pitanjima, u tom smislu je njegovo svedočenje prikladno, ali ne o činjenicama kojima smo se već bavili.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, onda idemo na 1. oktobar i odluku o neposrednoj ratnoj opasnosti i amandmane koje je Predsedništvo donelo 3. oktobra. Po vašoj proceni, kakve su bile posledice odluke od 1. oktobra?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To je bilo glasanje o neposrednoj ratnoj opasnosti, Predsedništvo je proglasilo stanje neposredne ratne opasnosti. Međutim, ja sam pogledao kakve su bile pravne osnove za to proglašenje, pogledao sam dokumentaciju do koje sam došao u dokumentaciji "Tanjuga" i nacrt koji je tada napravio i nisam našao zaključak na osnovu koga je Predsedništvo moglo da usvoji odluku o neposrednoj ratnoj opasnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 3. oktobra, došlo je do promena u donošenju odluka i promena u korišćenju kvoruma. Šta možete da nam kažete u vezi sa tim?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To je povezano jer kada je došlo do proglašenja neposredne ratne opasnosti 1. oktobra, onda je 3. oktobra donesena dodatna odluka na osnovu koje Predsedništvo nastavlja da radi u stanju neposredne ratne opasnosti tako da mu više nije potreban kvorum već prosta većina za donošenje odluka i to je bilo protivzakonito.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Takođe se bavite, a to nije na ovom dijagramu, odnosno, možete da se bavite odlukama na osnovu Pravila o postupku da SFRJ nastavlja da, odnosno, Predsedništvo SFRJ nastavlja da zaseda stalno u Beogradu sobzirom na proglašenje neposredne ratne opasnosti. Šta kažete u vezi sa tom odlukom?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIČ: Časni Sude, pogledajte paragraf 197 izveštaja. Tu je veštak kazao ono što veštak može da kaže stručno. To znači da 4 člana Predsedništva SFRJ nisu mogla da funkcionišu u ime Predsedništva SFRJ. Ja mislim da je to decidno rečeno i da oni sada ne mogu da se upuštaju u odluke koje su donošene. On je rekao veoma jasno to i mislim da tu nema šta više da se doda.

SUDIJA MEJ: Dozvolite da tužilac nastavi svoje glavno ispitivanje u pravcu kojem on misli da je prikladno, a vi ćete imati priliku tokom unakrsnog ispitivanja. Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta kažete na odluku da se nastavi sa stalnim zasjedanjem Predsedništva u Beogradu? Mi za to imamo i dokazne predmete, ali nema potrebe da se time sada bavimo. Da li je ta odluka bila legalna i kakve su bile njene posledice?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Sve se to vezuje za istu odluku donesenu na istoj sednici i tiče se vanrednog stanja, odnosno, prebacivanja na stanje neposredne ratne opasnosti, međutim, ta odluka je bila nezakonita kao što je bilo i nezakonito da Predsedništvo od sada odlučuje prostom većinom svojih članova, a uobičajeno bi bilo da mora da ima kvorum za takvo nešto. Prema tome, takva odluka nije bila legalna, a takođe i odluka da se zaseda u Predsedništvu je bila teža za članove Predsedništva koji nisu živeli u Beogradu, na primer, Mesić je bio u Zagrebu, Drnovšek u Ljubljani i tako dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I poslednja zabeleška na dijagramu 4, to je beleška 5, odnosi se na naređenje Predsedništva SFRJ od 10. decembra 1991. godine u kojem se govori o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ u stanju neposredne ratne opasnosti i mi vidimo u donjem desnom uglu dijagrama jedan novi oval. Možete li to da nam objasnite?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To sam delimično već pomenuo i to se nalazi u mom izveštaju u paragrafu 251, da je status dobrovoljaca regulisan, da su oni deo oružanih snaga, da se podređuju disciplini oružanih snaga i da se eliminišu time paravojne formacije, ali sve jedinice su morale da u roku od 10 dana koordiniraju svoj status u vezi sa ovom konkretnom odlukom o dobrovoljcima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da pogledamo dijagram 5 koji se bavi promenama u Srbiji nakon Ustava 1990. godine. Možda biste želeli da kažete nešto

uopšteno o ovom dijagramu, onda ću ja preći na konkretnija pitanja, ali možete li korišćenjem ovog dijagrama ukratko da nam objasnite o kakvim je promenama reč, posebno kad je reč o predsedniku prema Ustavu iz 1990. godine?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ako mi je dozvoljeno, ja bih ovde želeo da upozorim da je taj proces promena u Srbiji počeo amandmanima još 1989. godine, 23. marta, posebno kad je reč o statusu autonomnih pokrajina, zatim je došlo do promena usvajanjem Ustava Republike Srbije i to prvo promenama u Ustavu Srbije od 28. septembra 1990. kada je došlo do ukidanja autonomije. Kada je reč o položaju izvršnih organa, pre svega predsednika republike, to jest, statusa predsednika i njegovih ovlašćenja u odnosu na prethodnog predsednika, odnosno, predsednika u ranijem ustavu, položaj predsednika se dalje ojačao Zakonom o odbrani i predsednik je time dobio ovlašćenja da bude na čelu izvršnih organa izvršne vlasti u Srbiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mi vidimo da ste vi povukli punu liniju između ovala u kome se nalazi reči predsednik Srbije i Srbije sa leve strane, odnosno, Skupštine Republike Srbije sa desne strane. Kakav je bio njegov odnos sa skupštinom, na primer?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Predsednik je sa jedne strane imao klasičan odnos kakav ima šef države, dakle, njegove funkcije su bile predlaganje mandataru, na primer, a sa druge strane je predsednik republike tu bio u određenoj prednosti, bila je predviđena mogućnost opoziva takođe, međutim, bila je potrebna jako velika većina za tako nešto. Dakle, sa druge strane, njegova pozicija je bila jako moćna s obzirom na to da je on bio na čelu oružanih snaga jer mu je ustav davao mogućnost specijalnih ovlašćenja u vezi sa donošenjem odluka. Na primer, u stanju neposredne ratne opasnosti i takvim okolnostima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Njegov direktni izbor, da li je bio uobičajen ili je bio jedinstven u okviru organa republike bivše Jugoslavije?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: On je, to nije bio jedini koji je bio neposredno izabran, međutim, on je imao najmoćniji položaj po ustavu. On je bio neposredno izabran i to mu je davalo tako moćan položaj. On je imao veći autoritet u javnosti i veću mogućnost angažovanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda možete da nam pomognete oko ovog ovala? Imamo jedan znak pitanja između oružanih snaga i Teritorijalne od-

brane. Položaj predsednika u odnosu na oružane snage je ovde pokazan punom linijom, sivom, ali ipak punom linijom koja ide prema oružanim snagama i onda je pitanje ispod toga, znak pitanja i dvostruka strelica u odnosu na Teritorijalnu odbranu i dobrovoljce. Možete li da nam objasnite zašto je to na taj način nacrtano kao odraz vašeg izveštaja?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: U drugim republikama nije bilo te pomenne do koje je došlo u Srbiji. Amandmanima na Ustav Srbije iz 1990. godine Srbija je praktično opozvala postojanje Teritorijalne odbrane. Teritorijalna odbrana se više nije pojavljivala u ustavu, u ustavnim odredbama 1990. godine, ali postojao je Zakon o odbrani koji je donesen 1991. godine gde se ponovo uvodi Teritorijalna odbrana i on se njome naširoko bavi. Ustav Srbije govori o oružanim silama Srbije, dakle, samo o oružanim snagama Srbije i predsednik Srbije je sam imao ulogu komandanta oružanih snaga. Ta promena je dovela do toga da nije bilo jasno šta su oružane snage Srbije, kako su definisane i onda je donesen Zakon o oružanim snagama, odnosno Zakon o odbrani i da nije bilo tog zakona ne bi bilo jasno šta ulazi u oružane snage Srbije. A Zakon o odbrani govori naširoko o Teritorijalnoj odbrani i prema tome može se pretpostaviti da je Teritorijalna odbrana deo oružanih snaga Srbije.

TUŽILAC NAJS: Linija koja povezuje predsednika Srbije sa policijom je... Časni Sude, čini mi se da optuženi želi nešto da kaže.

SUDIJA MEJ: Da?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Jedan minut bih izašao.

SUDIJA MEJ: Minut, da. U redu. Onda ćemo napraviti pauzu od dva minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Kristan, na ovom dijagramu iscrtkana linija koja vezuje predsednika Srbije i policiju direktno i putem Vlade Republike Srbije govori sama za sebe. Vidimo da se to odnosi samo na stanje rata ili neposredne ratne opasnosti. Imam još jedno pitanje za vas o dobrovoljcima:

da li je 13. avgusta 1991. godine donesen ukaz o registraciji dobrovoljaca i ukoliko jeste, šta je njime bilo regulirano?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: U vezi sa dobrovoljcima već sam rekao što je bio njihov smisao. Postojala je uredba Predsedništva Jugoslavije iz decembra i u Srbiji iz avgusta i njihov je cilj bio isti, a to je da se uredi formalni status i način plaćanja dobrovoljaca. Ako pogledate isprekidanu liniju između predsednika Srbije i policije, videćete da je smisao toga da se pokaže da je u vanrednim situacijama predsednik Republike Srbije, to se objašnjava u paragrafu 267 i 301, dakle, predsednik Srbije imao mogućnost angažiranja policije, nekih određenih elemenata policijskog sistema. I to je smisao, jer inače je policija kao sastavni dio Ministarstva unutrašnjih poslova, delovala u okviru organizacije vlade i u okviru politike vlade, tako da nije postojala direktna podređenost predsedniku republike.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kod dobrovoljaca stoji da mogu da se koriste da pojačaju Teritorijalnu odbranu Srbije u jednom od tri definisana stanja. Da li to znači da treba razlikovati dobrovoljce od paravojske?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Naravno. Smisao tog formalnog određivanja njihovog statusa i tu mislim na oba ova ukaza, je upravo bilo to da se oni razdvoje od paravojnih jedinica, moralo je biti jasno koje su jedinice van zakona, protivzakonite, a koje pak deluju u okviru oružanih snaga i koje su podređene celom sistemu discipline i odgovornosti, što uključuje i poštovanje vojnog prava. Prema tome, iz te perspektive to je važno takođe i za utvrđivanje odgovornosti prilikom slučajeva kršenja vojnog prava. To se odnosi i na vojne policije i na jedinice normalne policije koje bi mogle u nekoj situaciji doći u situaciju kršenja vojnog prava. Znači, dobrovoljci su mogli postati zakoniti pripadnici oružanih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su pripadnici paravojnih formacija bili u poziciji da ikada postanu zakoniti pripadnici oružanih snaga?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Paravojne jedinice nisu mogle da legalizuju svoj status osim ukoliko u skladu sa uredbom o položaju dobrovoljaca nisu uspele da na neki način uredi svoj položaj u vezi sa registracijom dobrovoljaca i registruju se kao dobrovoljci. Međutim, u takvom slučaju bili bi, naravno, vezani vojnim sistemom, bili bi podređeni vojnim komandama i u konačnoj konsekvenci bili bi, dakle, podređeni u vrhovnom komandantu oružanih snaga. Dakle, to je bio cilj toga. Paravojne jedinice bile su ilegalne.

Mogle su se registrovati samo po odredbama tog ukaza i u roku koji je taj ukaz utvrdio. Rok za prilagođavanje bio je deset dana.

SUDIJA ROBINSON: Da li se dešavalo to da se paravojne jedinice same legalizuju na taj način?

SVEDOK KRISTAN: Časni sudija, taj podatak nemam, međutim, pretpostavljam da se tako i postupalo i da one jedinice koje se nisu registrovale i nisu uskladile svoje delovanje sa zakonom da su se te jedinice smatrale ilegalnima i da je takve jedinice trebalo krivično goniti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Želim da zbog vremenskog ograničenja polako pređemo prema kraju ovog vašeg glavnog ispitivanja. Idemo, molim vas, na dijagram broj 26. Na dijagramu 26 vidi se situacija određena Ustavom Savezne Republike Jugoslavije iz aprila 1992. godine. Ta nova država proglašena je 27. aprila 1992. godine, a sastojala se iz Srbije i Crne Gore, to već znamo. Šta možete da nam kažete o valjanosti usvajanja tog ustava?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Pa, ovde sledim stanovišta ustavnopravne struke, taj postupak kojim je donesen Ustav Jugoslavije 27. aprila 1992. godine doveo je do toga da je ustav proglasilo Savezno veće Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, a ne one države čiji je ustav donošen. Prema tome, ja kao stručnjak za ustavno pravo mogu samo da zaključim da Savezno veće Skupštine SFRJ nije bilo nadležno da proglasi Ustav, osim toga, to Veće nije bilo operativno sposobno da proglasi ustav, budući da je prema Ustavu Jugoslavije bilo određeno da u radu Saveznog veća treba da postoji i kvorum, znači, većina svih članova Saveznog veća, a kao što znamo, Savezno veće sastojalo se od 30 zastupnika svake republike i 20 iz autonomnih pokrajina i dakle, polovina tog broja svih zastupnika predstavljala je kvorum za rad Saveznog veća. Međutim, kao što je dobro poznato, prilikom donošenja ustava u radu Saveznog veća učestvovali su samo predstavnici dveju republika. Prema podacima koje sam našao u medijima, prisutno je bilo otprilike 70 poslanika, što znači da Savezno veće u takvom sastavu nije bilo operativno nadležno da proglasi ustav.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dijagram pokazuje i sastav Vrhovnog saveta odbrane. Vidimo da u njemu postoje tri predsednika, predsednici dveju republika i predsednik same SRJ. Oni funkcionišu putem načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije i komanduju vojskom, vazduhoplovstvom i mornaricom.

Sistem glasanja Vrhovnog saveta odbrane je nešto šta nam je takođe poznato, na početku radilo se o većinskom sistemu glasanja, a kasnije se prešlo na konsenzus. Imate li neke komentare o promeni načina glasanja u Vrhovnom savetu odbrane?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Pa, to je bilo telo sastavljeno od tri člana, to je bilo jedno dosta specijalno telo, u njemu su sedeli predsednik savezne države Jugoslavije i predsednici dveju saveznih jedinica. Komplikovanost takvog sastava sastoji se u tome da su formalno sva tri člana bili ravnopravni, međutim, predsednik je na osnovu svog ustavnopravnog položaja bio u prednosti u odnosu na ostalu dvojicu. On je bio osoba koja je davala inicijative za rad, koja se brinula za uzvršavanje odluka. Osim toga, on je imao takođe i bitno jači položaj u zajedničkim organima, a pre svega kao osoba koja je zapovedala oružanim snagama, to jest, Vojskom Jugoslavije. I on je, dakle, istovremeno bio i predsednik Vrhovnog saveta odbrane. Kad je reč o Saveznoj skupštini Jugoslavije, njegov je položaj bio sličan položaju šefa države. Mogao je da donosi predloge i poduzima inicijative. Prema tome, tu postoji razlika između predsednika Srbije i predsednika države jer ovoga nisu direktno birali nego ga je birala Savezna skupština i mogao je na taj položaj da bude biran samo jednom. A predsednik Srbije je, kao što smo videli, bio biran na neposrednim izborima i mogao se i opozvati, iako su uslovi za to bili komplikovani. On je, takođe, imao ovlasti da raspusti republičku skupštinu Srbije, a savezni ustav je predviđao da vlada može da raspusti skupštinu. Predsednik Jugoslavije nije imao takvu nadležnost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, izvolite nastavite.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Dakle, u slučaju da skupština duže vreme nije mogla da obavlja svoje dužnosti, vlada je imala mogućnost da raspusti Skupštinu Jugoslavije koja je bila sastavljena na paritetnom principu od članova iz obeju federalnih jedinica, po 20 iz svake federalne jedinice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I sada samo jedan redak kao vaš odgovor na sledeće pitanje kako bismo znali kakav je vaš položaj, vi znači možete da odgovarate na pitanja optuženog ukoliko on bude postavljao pitanja o ovim ostalim opštim navodima iz sažetka. Recite nam i odgovorite samo sa da ili ne: da li su SFRJ i njene oružane snage bile obavezane humanitarnim pravom?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas još jedan kratki odgovor ili barem što je moguće kraći. Kojim pravnim sredstvima je optuženi mogao da zadrži Jugoslaviju kao jedinstvenu državu?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Pa, ako gledamo na pravna sredstva, sredstva parlamentarne demokratije, onda treba reći da je trebalo postići sporazum sa svim članicama federacije i ustavnopravnim putem promeniti Ustav. Na žalost, do toga nije došlo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, pitanje glasi: prema vašem sudu kao stručnjaka za ustavno pravno, da li je postojao način na koji su Srbi u Hrvatskoj mogli da proglašavaju nezavisnost i postignu autonomiju na zakonit način?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislim da ne. Moram da kažem da u odnosu na to nemam dovoljno jak položaj da donosim nekakva definitivna mišljenja o tome, međutim, oslanjam se na mišljenja Badinterove komisije (Badinter Commission) arbitracije koja je u vezi sa samoopredeljenjem Srba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini objavila da nije moguće proglasiti samoopredeljenje i formirati samostalnu državu, nego da Srbi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine imaju sva prava kao i drugi, ali da se granice koje su tada važile, nakon proglašenja nezavisnosti, moraju da poštuju.

TUŽILAC NAJS: Hvala. Sada će druga strana da vam postavlja pitanja.

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, molim vas da prilikom postavljanja pitanja imate na umu da smo mi izuzeli onaj deo iskaza ovog svedoka koji se odnosi na autonomiju Kosova. Mi smo, dakle, izuzeli onaj deo njegovog izveštaja koji govori o tome. Prema tome, molim vas da ne postavljate pitanja o toj temi, budući da to nećemo dozvoliti. Međutim, vi naravno, možete da ga pitate o ostatku njegovog izveštaja i o situaciji u vezi sa raznim ustavima o kojima je on svedočio jutros. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej (May), svedok je o tome govorio, bez obzira što ste vi izuzeli autonomiju Kosova, u glavnom ispitivanju. A ako ste želeli da se ništa od toga ne pominje, onda je trebalo da upozorite i gospodina Najs da se time ne bavi.

SUDIJA MEJ: Da, jesmo. Time smo se već pozabavili i u vezi sa tim nije bilo nikakvog iskaza. Vi, naravno, možete da se bavite činjeničnim supstratom ukoliko to želite, ali ne drugim stvarima.

SVEDOK KRISTAN: Ja mogu da se bavim i činjeničnim supstratom, a i nekim pitanjima za koja vi kažete da su izuzeta, ali koja ne moraju da se tiču autonomije Kosova, nego mogu da se tiču kredibiliteta svedoka u vezi sa tim pitanjem, u vezi sa njegovim svedočenjem.

SUDIJA MEJ: Ako budete govorili o njegovoj ulozi u Ustavnom sudu, to naravno možete, možete da mu postavljate pitanja o tome. Ali imajte na umu da smo mi njegovo mišljenje o autonomiji Kosova isključili upravo iz tog razloga što je on učestvovao u radu Ustavnog suda o tim pitanjima. Isto tako, morate jasno da kažete šta osporavate u njegovom iskazu, odnosno, izveštaju. Ukoliko želite da osporite njegovu verodostojnost i kredibilitet, morate da pokazati zašto je to nužno uraditi. Izvolite.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, vi ste maločas rekli govoreći o svojoj karijeri, vi ste bili dekan Pravnog fakulteta, profesor prava, dakle, osim toga što ste bili sudija Ustavnog suda, vi ste se bavili i pravnom naukom, je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pretpostavljam da ste stavove koje ste isnosili u stručnim člancima i drugim tekstovima bazirali na stručnoj argumentaciji i pravilima struke. Je l' tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, u okviru izvesnog stupnja spoznaje koji je postignut.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a dakle, niste ih prilagođavali nekakvim političkim potrebama i zahtevima, već ste se držali pravila struke, je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To je bila moja namera.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste vi i ovo stručno mišljenje koje smo dobili, koje ste vi uradili prilično obimno, uradili na zahtev gospodina Najsa, odnosno, njegove strane, takođe sačinili držeći se strogo pravila struke ne podležući eventualnim političkim argumentima ili zahtevima?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To je bio moj zadatak. Ukoliko imate neke nedoumice u vezi sa tim, molim vas da nam navedete. Dajte nam konkret-

ne primere, odnosno, konkretno mesto u izveštaju za koje postoji osnovana sumnja da nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Doći ćemo i na to, ništa ne brinite, gospodine Kristan. Prema tome, sobzirom da ste se, kako sami kažete, bavili time isključivo u skladu sa pravilima struke, pravne nauke, to povlači određenu stabilnost vaših stavova, je l' tako? Jer se ti principi i osnove ne menjaju.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, to je logika. To zavisi, naravno, od mesta i vremena kada se iznose stavovi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Zato i govorim o stabilnosti jer naučni i strični kriterijumi se, pretpostavljam, obično nefleksibilno tu ponašaju. Da li vi smatrate da vas ta naučna objektivnost čini podobnim za svedočenje o ovakvim stvarima i daje odgovarajući kredibilitet za ustavno pravna pitanja, je l' tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sada, molim vas, da bismo na konkretnom primeru proverili i pretpostavljam utvrdili stabilnost vaših stavova i vašu naučnu objektivnost, ja ću vam citirati nekoliko rečenica iz jednog vašeg članka, pa ću da vas zamolim da mi odgovorite da li su politički razlozi i potrebe uticali na sadržaj onoga što ste tada pisali i da mi potvrdite da li su vaši stavovo izraženi tada, ostali stabilni, to jest, da li i dalje tako mislite. Evo, gospodine Kristan, vi ste, ovo je vaš autorski tekst koji ja imam pred sobom, vi ste u broju 10 časopisa "Socijalizam" iz 1981. godine objavili članak, koga se pretpostavljam sećate, u kojem se govorilo o ustavnopravnom položaju, i tako dalje.

SUDIJA MEJ: Doktore Kristan, da li se sećate tog članka, barem u opštim crtama?

SVEDOK KRISTAN: Sećam se članka, ali, naravno, želeo bih da vidim ovo što se citira.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću, možete da postavite pitanje. Samo trenutak. A ako bude potrebno, svedok mora da bude u situaciji da vidi članak koji citirate, recimo, tokom pauze. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja ću mu ga dati svakako da ga vidi, samo je meni potrebno radi nekoliko citata da ga imam kod sebe. Ovo je izvučeno, to vam je na stranici 1.731, gospodine Kristan. A vama, gospodo, da kažem, taj časopis ide po svojim stranicama od početka nezavisno od brojeva, zato je ovako veliki broj stranica. Vi tu pišete, ja ću da citiram samo deo, vi govorite čak o neodrživosti stava koji su tada imali albanski separatisti, vi govorite, kažete: "Kada je doktor Hajredin Hodža (Hajredin Hoxha) ocenjavao doprinos ustavnih amandmana iz 1968. godine ravnopravnom položaju narodnosti Jugoslavije, on je naglasio da ni u jednoj državi gde je pratio položaj nacionalnih manjina nije našao ni približno tako pozitivno tretiranje manjina kao u Jugoslaviji". I onda kažete dalje, "Tu misao je doktor Hajredin Hodža, profesor Univerziteta u Prištini, još određenije ponovio ove godine posle izbijanja iredentističkih demonstracija na Kosovu". Pa ga citirate, kažete: "Obišao sam više od 60 zemalja, prisustvovao samo najrazličitijim svetskim skupovima organizovanim o toj temi poslednjih godina. Na osnovu svega došao sam do zaključka koji niko ne može opovrći - nijedna nacionalna manjina nije ostvarila prava kakva je ostvarila albanska narodnost u socijalističkoj Jugoslaviji. Albanska narodnost u Jugoslaviji ima ista prava kao i nacija. Ovde bih naveo samo jedan podatak - vlastiti univerzitet, to još u svetu imaju Mađari u Rumuniji (Romania) i Šveđani u Finskoj (Finland) uz napomenu," i tako dalje. I onda vi govorite o tome u pogledu zahteva da Albanci u Jugoslaviji dobiju umesto autonomije republiku, jer bi navodno "postali ravnopravni", to su vaše reči, "važi ocena da je parola 'Kosovo - Republika' (Kosova Republike) i način na koji je postavila albanska propaganda kontrarevolucionarna, neprijateljska i njen cilj je da se postigne promena ustavnog uređenja Jugoslavije, promena njenih unutrašnjih granica i da se na kraju postigne priključenje Kosova Albaniji (Albania)," to vi pišete, gospodine Kristan. Pa mi sad recite da li vi i danas smatrate da su i pre Ustava iz 1974. godine zahvaljujući između ostalog i prevashodno položaju autonomnih pokrajina, narodnosti, odnosno, nacionalne manjine u Srbiji imale neuporedivo bolji položaj nego bilo gde u svetu?

SUDIJA MEJ: Molim vas da kratko odgovorite, a zatim ćete, doktore Kristan, imati priliku da pročitate članak pre nego što budete odgovorili na daljnja pitanja o tom članku.

SVEDOK KRISTAN: Ja bih naravno želeo da pogledam taj deo citata, ja se sećam tog članka i znam da se o tome radilo i da je tema članka bila da li

je opravdano očekivati ostvarenje parole "Kosovo - Republika" i koliko se dobro sećam, ja sam u tom članku zagovarao stanovište da rešenje treba tražiti u obliku autonomije, ne u obliku republike, jer je samoopredeljenje kao načelo proglašeno na Drugom zasedanju AVNOJ-a 1943. godine kao osnova federacije bilo tretirano kao pravo naroda, dakle, da se organizuje u svoje države. Za manjine je tada predviđena autonomija. I to je celo vreme ostalo kao konstituanta, i Vojvodina i Kosovo nisu bile organizirane kao republike, nego kao autonomne pokrajine. Prema tome, sa tog stajališta ja i danas smatram da je princip za narodne manjine autonomija, a za narode država, odnosno republika. To je konačno bilo i stajalište Badinterove arbitraže. To je dobro poznato.

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, sad je vreme da odemo na pauzu. Gospodine Milošević, molim vas da omogućite da svedok dobije kopiju tog članka, kako bi on članak mogao da pročita tokom pauze. To će nam uštedeti vreme. Molim sudskog poslužitelja da uzme kopiju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ako bi bio ljubazan samo da napravi fotokopiju da da gospodinu Kristanu, to nije preveliko, pa da mi vratite ...

SUDIJA MEJ: Da. Da, u redu, napravićemo to. Molim predstavnicu Sekretarijata (Registry) da uredi da se napravi kopija. Doktore Kristan, sada ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta. Tokom pauze imaćete priliku da pogledate članak. Takođe, molim vas da imate na umu, mi sve svedoke formalno upozoravamo o tome, da ni sa kim ne smete da razgovarate o vašem svedočenju sve dok se ono ne privede kraju, to se odnosi i na pripadnike tima Tužilaštva. Molim vas da se vratite za 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Doktore Kristan, sada ste imali priliku da pročitate taj članak. Da li želite nešto da dodate vašem prethodnom odgovoru da biste pojasnili svoje stavove?

SVEDOK KRISTAN: Kao što sam već ranije rekao, treba to pogledati u celini članka koji je napisan u leto 1981. godine na osnovu tadašnjeg znanja o delovanju albanske nacionalne manjine na Kosovu, odnosno, zaštite prava etničkih manjina na Kosovu. Treba imati na umu da je Ustav iz 1974. godine

u poređenju sa ostalim ustavima visoko štiti etničke manjine što ne znači da se to nije odnosilo i na etničke Albance na Kosovu. U mom članku ja ne prihvatam tezu "Kosovo - Republika" jer bi to značilo dezintegraciju Jugoslavije i takođe jer je to bilo protiv odluka Drugog zasedanja AVNOJ-a gde su utvrđene osnove za buduću Jugoslaviju sa pravom na samoopredeljenje naroda, ali i sa određivanjem statusa nacionalne manjine. Kasnije, moje shvatanje položaja albanske nacionalne manjine na Kosovu je prošireno i, recimo, na Ustavnom sudu 1989. godine sam pokrenuo jednu inicijativu da Ustavni sud treba da, odnosno proceduru koja se odnosila na Zakon o unutrašnjim odnosima na Kosovu.

SUDIJA MEJ: Mislim da sada idemo u područje u vezi sa kojim smo isključili vaše svedočenje. Hvala vam.

SVEDOK KRISTAN: Ja se izvinjavam, gospodine predsedavajući, ja sam samo želeo da dodam da sam kasnije procenio da je učinjena velika nepravda u odnosu na etničke Albance na Kosovu i imao sam na raspolaganju činjenice u vezi sa tim. Sećam se da sam vodio raspravu u vezi sa položajem etničkih Albanaca na Kosovu koji su bili zatvarani bez prava na odbranu i tako dalje.

SUDIJA MEJ: Ako mogu da vas prekinem. Ono šta ste vi hteli da kažete je da onda kada ste vi pisali ovaj članak, to su bila vaša saznanja na kojima ste zasnovali ovaj članak, ali ste kasnije dobili nove informacije na osnovu kojih ste potpuno promenili svoj stav. Da li bi se tako mogao rezimirati vaš odgovor?

SVEDOK KRISTAN: Da, to jeste sažetak mog odgovora, ali ja sam već tada zagovarao stav da je neprihvatljivo da Kosovo postane republika jer je to bilo kontradiktorno temeljima koji su utvrđeni na Drugom zasedanju AVNOJ-a u vezi sa formiranjem Jugoslavije i bilo je samim tim protivustavno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, da li je tačno, dakle, da je status autonomnih pokrajina u Srbiji prema Ustavu iz 1974. godine znatno prevazilazio uobičajeno značenje pojma autonomije i da je zapravo bio veoma blizu statusa koji su imale same republike?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Formalno, položaj autonomnih pokrajina je bio vrlo blizak položaju republika, nikad se nije to prekoračilo, jer su auto-

nomne pokrajine ostale na nivou autonomije i nikad im nije priznato pravo da organizuju svoju državu. Ja sam pokušao da dokažem da je taj formalni položaj slabljen ustavnim amandmanima u leto 1989. godine i to sam naveo u svom izveštaju, a zatim, zakoni koji su se odnosili na konkretne organizacije i odnose na Kosovu koji su doneseni 1989. godine i odnosili su se na raspuštanje određenih organa, posebno kada su proglašene specijalne, posebne okolnosti na Kosovu i kada je raspuštena Skupština Kosova, zatim kada je raspušteno Predsedništvo Kosova. To su sve bili koraci kojima se išlo ka ukidanju autonomije albanske nacionalne manjine na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi na 1.731. strani ovog vašeg članka, pošto ga sad imate pred sobom, to vam je četvrti pasus na strani 1.731, kažete: “U pogledu tvrdnje da su Albanci u Jugoslaviji neravnopravni, da su nacionalno ugnjeteni” i tako dalje, “teško bi se moglo reći nešto drugo sem da je to primer neprijateljske nacionalističke propagande. Uvođenje pariteta u funkcijama federacije i način odlučivanja u federaciji izjednačuju autonomne pokrajine sa republikama”. To je bio vaš stav, je l’ tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ja sam tu citirao kao izvor Envera Hodžu (Enver Hoxha) i ja nisam proveravao te podatke, ja sam to koristio kao konstataciju, ali moje stanovište je bilo da to ne opravdava proglašavanje Kosova republikom i isključivanje Kosova iz Jugoslavije. Jer to je bio cilj očigledno Albanije i ja o tome pišem u ovome članku, da je u to vreme postojao takav interes. Sa tom namenom ja sam procenjivao pravo na samoopredjeljenje naroda, odnosno, narodnosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi kažete u trećem paragrafu ove stranice koju sad pominjem: “Ovo pitanje neravnopravnosti Albanaca,” reči “neravnopravnosti Albanaca” stavljate pod znake navoda, “u Jugoslaviji, odnosno, na Kosovu treba posmatrati iz dva ugla: prvo sa stanovišta činjenične istine, drugo sa stanovišta posledica koje bi imalo ostvarenje drukčije ravnopravnosti Albanaca u Jugoslaviji za ostale narode i narodnosti, naročito na Kosovu”. Da li i dalje mislite ovako kako ste 1981. godine pisali o albanskom separatističkom pokretu i njegovim zahtevima posebno izraženim tokom marta 1991. godine?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ja svakako i dalje tako mislim, ali sa naglasakom na stanje stvari u to vreme, dakle, 1981. godine, očigledno je moje saznanje iz tog vremena trebalo dograditi, nadgraditi i ja pišem u članku

kasnije da je potrebno dalje razmotriti te stvari, dalje ih procenjivati kada je reč o Kosovu, sobzirom da su Albanci na Kosovu većinsko stanovništvo, a tretira se kao manjinsko, nije dovoljno predstavljeno u organima, nisu im dostupne sve funkcije ravnopravno kao Srbima i podređeni su odlukama srpske manjine na Kosovu. Po mom mišljenju, to je bio uzrok za otpor Albanaca i za njihov zahtev da Kosovo postane republika, a ne formalno pravo na samoopredeljenje narodnosti, do proglašenja republike.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovo kad ste pisali 1981. godine posle one pobune 1980. godine da Albanci nisu bili ravnopravni na Kosovu, jer su bili pod vlašću srpske manjine na Kosovu tada, je li to tvrdite?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ja tvrdim da se to pokazalo u podrobnoj analizi odnosa Srbije, odnosno, odnosa na Kosovu. To se vrlo eksplicitno pokazalo i dobilo je posebne razmere na Kosovu u februaru 1989. godine kada su proglašene specijalne, posebne okolnosti na Kosovu i kada je kosovska Skupština bila prisiljena da prihvati ustavne promene Socijalističke Republike Srbije i sve mere koje su bile preduzete na nacionalnu manjinu Albanaca.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nećemo se time baviti, pošto kosovska Skupština nije bila prisiljena i to nije ustavnopravno pitanje. Ali vi kažete na ovoj istoj strani 31, nabrajate niz činjenica i kažete: "Te činjenice ukazuju na sve drugo pre nego na nacionalno ugnjetavanje Albanaca u Jugoslaviji". Dakle, to vi tada tvrdite, na sve drugo pre nego na ugnjetavanje Albanaca u Jugoslaviji, nacionalno ugnjetavanje Albanaca u Jugoslaviji.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Tu moram da ponovim, kao što i vi ponavljate, vi stalno ponavljate jednu stranu, a nećete da pogledate druge strane, moram da ponovim da je to sekundarni izvor koji ja citiram i to je bila ocena tadašnjeg stanja, a ta ocena se posle pokazala netačnom, pokazala se kao raskorak u odnosu na formalno stanje i u odnosu na položaj albanske narodnosti na Kosovu. Postojao je veliki jaz između formalnog i de facto statusa albanske nacionalnosti, albanske nacionalne manjine na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ina *de facto* ne odnosi ovo što kažete u drugom pasusu na toj strani: "A baš to dolazi do izražaja u paroli Kosovo - Republika i u nacionalističkoj propagandi koja dolazi iz Albanije kao podrška toj paroli. Albanska propaganda navodi ravnopravnost Albanaca na Kosovu, odnosno u Jugoslaviji, kao osnovni argument za," navodite

citat, "opravdani zahtev da Kosovo dobije položaj republike," pa pominjete članak u "Zeri" (Zeri), to su albanske novine, tvrdi da Albanci u Jugoslaviji ne uživaju prava za koja su prolivali krv sa ostalim narodima u Jugoslaviji, da su nacionalno ugnjeteni, da se protiv Kosova sprovodi šovinistička politika i tako dalje. Vi napadate to kao nacionalističku propagandu.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Gospodine Milošević, budite precizniji i pogledajte dalje ovaj članak, on se mora gledati u celini, jer pojedini delovi članka su deo celine, i to je vama poznato. Pogledajte poslednju stranu mog članka. Ja kažem da je to u interesu Albanije i da Albanija podstiče zahteve da se formira Kosovo Republika, da se proglašava republika, da se otcepi od Jugoslavije, da se priključi Albaniji. To nije nikakav fenomen, to nije ništa novo, to je državni interes Albanije i to je, prema tome, trebalo kritikovati kao jednu vrstu propagande, ja ne vidim tu ništa loše.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je bila jedna nacionalistička propaganda, ja samo to i želim da ustanovim. Evo, pogledajte na strani 1.733, vi ovde ilustrujete onim parolama "hoćemo republiku milom ili silom", "eksploatacija Kosova", kao i niz drugih koji govore o etnički čistom Kosovu, neposredno usmerene protiv ostalih naroda i narodnosti, naročito protiv Srba, Crnogoraca i Turaka. Parola o Republici Kosovo jednako je opasna kao i parola o priključenju toj republici delova Makedonije i Crne Gore gde žive Albanci, i sad je to na sceni takođe, napad na ustavni poredak i integritet Srbije samo je prvi korak ka ugrožavanju integriteta i ustavnog poretka Jugoslavije.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. I očigledno prilikom čitanja tog članka treba primetiti da kasnije naglašavam da je takvo nacionalističko insistiranje od fatalne opasnosti za jednu meštovitu zajednicu kao što je Jugoslavija. I takođe dalje citiram koliki je rizik, kolika je opasnost korišćenja takvih formulacija i takvih slogana u jednoj nacionalno mešovitoj sredini. U tom smislu neprihvatljivo je da jedan deo teritorije želi da proglašava takvu nezavisnost i u tom smislu je iznesen taj stav da je takav zahtev neprihvatljiv. I na strani 35 ja naglašavam da se pitanje Kosova mora da reši na drugačiji način i ja pozivam na takvo rešenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Slažem se, gospodine Kristan, u ovome šta vi pišete 1981. godine. Problem je izgleda što se vi ne slažete sa samim sobom u odnosu na stavove koje ste imali 1981. godine. Molim vas, pošto sam vam maločas citirao jedno sasvim konkretno pitanje, citirao sam etnički

čisto Kosovo, i tako dalje, ovo što vi pominjete, da li su izrazi, evo, podsetite se toga, nadam se da ćete kao ozbiljan čovek veoma pažljivo da uzmete u obzir, da li su izrazi "etnički čist", "etničko čišćenje" prvi put počeli da se upotrebljavaju ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Sada smo potrošili najveći deo, odnosno pola sata, na članak koji je svedok napisao pre 22 godine u okolnostima tog vremena kako je on to objasnio. Njegovo svedočenje i danas i njegov izveštaj odnose se na ustavna pitanja, posebno ovlašćenja predsednika Srbije što je relevantno za ovu optužnicu. 1981. godina je bila davno pre predmetnog perioda na koji se odnosi optužnica. Pređite na nešto drugo, gospodine Milošević, jer kao što znate, vreme je ograničeno, ovaj svedok ne može ovde biti duže od današnjeg dana, prema tome, morati imati u vidu vreme. Ja ne vidim nikakvu relevantnost kada je reč o ovom svedoku u događajima na Kosovu u vreme kojim se vi sada bavite. Molim vas, pređite na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Događali su se ti događaji, gospodine Mej, u kontinuitetu i kasnije. Ja sam postavio pitanje gospodinu Kristanu da li su izrazi "etnički čist" i "etničko čišćenje" prvi put počeli da se upotrebljavaju u Jugoslaviji upravo u vezi ...

SUDIJA MEJ: To je irelevantno kada je reč o njegovom svedočenju. On svedoči o ustavnim pitanjima, jer su Srbi i drugi nealbanci prvi put počeli da upotrebljavaju izraz "etničko čišćenje" čiji su izvršioci bili albanski separatisti i o tome gospodin Kristan i govori.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, upravo o ustavnim pitanjima, jer su ti izrazi počeli da se upotrebljavaju, etničko čišćenje Srba i drugih nealbanaca i počinoci su bili albanski separatisti, o tome gospodin Krstan govori ...

SUDIJA MEJ: Nema sumnje da ćemo o nekim pitanjima morati da donesemo odluku u dogledno vreme, ali u ovom trenutku to nije primereno za ovog svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Kristan, šire, dakle, ne samo što se odnosi na Kosovo vi na strani 34, na kraju strane pasus koji počinje, kažete: "Parola o Kosovu kao republici je u suprotnosti sa temeljima i idejom jugoslovenske federacije, federacije čiju osnovu čini ravnopravnost

naroda i narodnosti Jugoslavije, osnovna je tekovina narodnooslobodilačke borbe i revolucije, ali u njenoj suštini nije da razdvaja narode i narodnosti već da ih združuje, da jača životnu zajednicu na njihovoj teritoriji". Pišete dalje: "Zato je Josip Broz Tito govorio da federacija ne znači povlačenje granica između federalnih jedinica, a onda da svako radi na svojoj strani onako kako mu se prohte, a da za druge ne mari," i citirate: "Granice federalnih jedinica u federativnoj Jugoslaviji nisu granice razdvajanja, već granice spajanja". Je l' tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Značenje koje se može izvući iz mog članka je sledeće: da je potrebno da se dođe do rešenja sa kojim bi se složili svi učesnici unutar koncepta federacije koja je ustanovljena na Drugom zasedanju AVNOJ-a, to jest pitanje samoopredeljenja i priznavanja autonomije nacionalnih manjima, a to je bilo u interesu očuvanja Jugoslavije kao takve koja je osnovana, uspostavljena na kraju narodnooslobodilačke borbe. Prema ustavu od 1964. do 1974. godine, Tito je skrenuo pažnju na centralno pitanje opstanka Jugoslavije i ako se pozivate na Titov stav, mislim da je takođe neophodno pozvati se na njegov stav da je neophodno poštovati ne samo formalno već i u konkretnim odnosima ravnopravnost naroda i narodnosti. Meritum za Tita je bio da nova Jugoslavija, to jest, druga Jugoslavija koja je začeta 1943. godine, bude drugačija od prethodne Kraljevine Jugoslavije koja je bila unitarna država i gde je princip naroda i narodnosti nije bio primenjivan za sve narode, jer neki narodi nisu čak bili ni pomenuti, na primer Crnogorci nisu čak bili ni pomenuti, Makedonci nisu bili priznati. Samo u federaciji koju je stvorio Tito dat je ravnopravan položaj svim narodima, oni su svi bili ravnopravni i jednaki, u to vreme Crnogorci su ponovo stekli pravo na svoju državu koja im je oduzeta 1918. godine kada je smaknut kralj Nikola i kada je Crna Gora spojena sa Srbijom. To je bila Titova istorijska uloga i kada citiramo Tita, mislim da u okviru njegovih stavova i njegove aktivne politike možemo da nađemo tu borbu za ravnopravnost svih naroda i narodnosti uključujući i Albance na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo jednu malu ispravku, gospodine Kristan. Ja sam ga citirao iz vašeg teksta, dakle, nisam vam ga citirao iz nečeg drugog, nego iz vašeg teksta, vi ste citirali o granicama koje spajaju, a ne razdvajaju i tako dalje. I dakle, kažete nešto što ima, čini mi se, jedan načelan smisao i za događaje koji su posle nastali, isto na strani 34. tvrdite: "Svako takvo nacionalno prebrojavanje i pregrupisanje naročito je sudbomosno za meštovite teritorije kakve su ove pokrajine. Protiv drugih naroda i

narodnosti vrše se brojni pritisci, šovinistički ispadi koji idu čak dotle da se pripadnici pojedinih naroda i narodnosti počinju iseljavati zbog osećanja ugroženosti. To se već duže vreme dešava na Kosovu odakle se iselio priličan broj Srba i Crnogoraca, tako da prema popisu 1981. godine u poređenju sa 1971. godine pripadnika ovih dvaju naroda ima manje i to ne samo relativno u strukturi stanovništva na Kosovu". Pa onda, iznosite kako je "1971. godine Srba bilo 18,3 posto, a Crnogoraca 2,5 posto, a u 1981. godini samo 13,2 posto, odnosno 1,7 posto. Već ih je manje i u apsolutnom broju i to Srba za 8,1 posto, Crnogoraca za 4,8 posto, dok je naprotiv broj Albanaca porastao za 34 posto," i onda u zagradi kažete: "Videti tabele: Nacionalni sastav stanovništva SR Srbije i nacionalni sastav stanovništva Kosova objavljene u radu Jovana Raičevića u čemu je smisao parole Kosovo - Republika", i pominjete izvor. Dakle, to nacionalno prebrojavanje, pritisci i iseljavanje pod pritiskom o kome vi ovde gvorite, iseljavanje Srba i Crnogoraca, masovno iseljavanje Srba i Crnogoraca pod pritiskom. Je li tako, gospodine Kristan? Vi o tome pišete.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Moram da kažem da ne bih želeo ponovo da tumačim te statističke podatke. Ja nisam proučavao te statističke podatke detaljno, ja sam ih citirao kao sekundarni izvor u vezi sa činjenicom da slogan "Kosovo - Republika" i primena tog slogana nisu prihvatljivi. Ja sam se tim pitanjem bavio iz tog ugla da taj slogan nije prihvatljiv, iz tog razloga sam kritikovao i uplitanje Albanije i njihov interes u podsticanju tog regrupisanja albanske manjine sa mogućnošću otcepljenja i pripajanja Kosova Albaniji. Dakle, iz tog ugla ja to citiram kao neprihvatljivo. Ali ostaje činjenica da bi bilo neophodno, kada je reč o statističkim podacima, neophodno da se prouče ti statistički podaci u odnosu na strukturu stanovništva na Kosovu i bilo bi neophodno da se vidi kakav je bio stav albanske narodnosti na Kosovu u odnosu na ostale delove stanovništva i videti kakav je sada procenat, mislim da je sada 8 posto. Treba takođe videti kakav je bio stupanj zastupljenosti Albanaca u telima republike Srbije. Mislim da je to problem koji bi trebalo proučiti u vezi sa ovim statističkim podacima, jer u stvarnosti postalo je očigledno da Albanci nisu bili dovoljno predstavljeni i da nisu mogli zajednički odlučivati o pitanjima u Srbiji i to je bio razlog njihovog nezadovoljstva za slogan "Kosovo - Republika", jer oni su mislili da su republika, njihov stav bi bio drugačiji, njihov položaj bi bio drugačiji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali vi upravo, u vezi sa ovim šta ste maločas pomenuli, ovde u svom članku kažete: "Iredentističke težnje albanskih

nacionalista na Kosovu nisu novijeg porekla, već se pojavljuju u stvari kao produženje raznih kvislinških i fašističkih organizacija koje su se u toku rata borile protiv narodnooslobodilačkog pokreta jugoslovenskih naroda i protiv tekovina revolucije". Je l' tako, gospodine Kristan?

TUŽILAC NAJS: Ja želim da kažem samo jednu očiglednu stvar, a to je da smo se daleko udaljili od područja ekspertize ovog svedoka i mislimo da će biti dosta žalosno ukoliko u 13.30 optuženi kaže da je shvatio da nije imao dovoljno vremena da obradi ovog svedoka. Mi bi zaista ovde trebalo da se bavimo pravnim stvarima, dok se sva ova pitanja u vezi sa nacionalnim sastavom Kosova mogu da postave demografu koji će da dođe i svedoči u ovom predmetu.

SUDIJA MEJ: Da. Gospodine Milošević, proračunao sam vreme. Kao što znate, ovaj svedok je na raspolaganju ovde samo danas, prema tome vi imate na raspolaganju vreme do kraja današnjeg radnog dana. Vi ste se opredelili da vaše vreme potrošite na taj članak o Kosovu. Po mom sudu, to nije mudro. Samo trenutak. Vreme koje ćete imati na raspolaganju će biti današnji radni dan, osim zadnjih pola sata, osim ukoliko možda gospodin Tapušковиć ne želi da vam ustupi nešto od svog vremena. Međutim, naravno, sve zvisi od toga kako vi odlučite da provedete ostatak vašeg vremena. Gospodine Tapuškovuć, šta mislite, koliko će vama bit potrebno za ovog svedoka?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIC: Meni je stvarno teško proceniti u ovom momentu, ali ja ću gledati onoliko vremena koliko i bude ostalo da se pozabavim stvarima koje stignu do mene u kratkom vremenskom intervalu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej, mislim da je jasno da ovo što kaže gospodin Najs da je u pitanju, da je poenta demografske prirode, potpuno nije tačno. Ovde je poenta sasvim druga, mislim da se to vidi iz članka gospodina Kristana, dakle, nedemografske prirode. Gospodine Kristan, da se vratimo, dakle, u okviru ustavne materije o kojoj vi prevashodno svedočite. Nije sporno, dakle, iz onoga što ste onda pisali da su albanski separatisti napadali ustavni poredak i integritet zemlje. Da li sa ustavnog stanovišta smatrate da je Republika Srbija imala obavezu da štiti osnovna prava svojih građana na celoj teritoriji republike? Da li je Republika Srbija imala obavezu da štiti teritorijalni integritet republike, zagarantovan ne samo ...

SUDIJA MEJ: Čekajte, morate da postavite samo jedno pitanje, a ne ceo niz pitanja poput ovog. Dakle, postavljeno je pitanje da li je Republika Srbija imala tu obavezu da zaštiti osnovna prava svojih građana. Da li se slažete sa tom tvrdnjom, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN: Da. Srbija je imala tu obavezu. S druge strane, tu obavezu je imala i SFRJ, čuvanje integriteta Jugoslavije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, prepostavljam da nećete osporiti da je i članom 5, stav 2, Ustava SFRJ teritorijalni integritet SFRJ zagaranтован članom 5, stav 1 i 3, Ustava SFRJ, je li tako? Zaštita integriteta republika i Jugoslavije koji se definiše i Ustavom republike i Ustavom SFRJ u ovim članovima i stavovima Ustava SFRJ koje sam vam takođe nabrojao. Je li tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Integritet je zagaranтован, odnosno, država je dužna da ga čuva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I kad je reč o Srbiji i kad je reč o SFRJ, je li tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Na celom području države. Naravno uz odgovarajuća sredstva, ne na neki opšti način.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Naravno uz odgovarajuća sredstva. Pa, vi se sećate da je Predsedništvo SFRJ donelo odluke bilo da se preduzmu određene mere još tada, znači, 1980. godine i 1981. godine, nešto od toga ste i vi pominjali. Toga se sećate, pretpostavljam. U sprovođenju tih mera učestvovala su sve republike. Je li tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Toga se ne sećam, ja o tome nisam pravio analizu. Meni se čini da to za kasniju situaciju, odnosno, za krizu do koje je došlo u Jugoslaviji koja je počela negde recimo 1986. godine, a kulminirala 1989. godine, kada je 27. marta 1989. godine. Predsedništvo Jugoslavije proglasilo vanredno stanje na Kosovu, to je pak jedna nova situacija, to je drugačija situacija, to nije leto 1980. ili 1981. godine. Te se dve stvari ne mogu povezivati. Tada je kriza Jugoslavije bila aktuelna kriza i tu je krizu trebalo rešiti. I tada se pokazalo, rekao bih, da su svi načini koje su pokušali da upotrebe za rešavanje krize, bili neuspešni i to pre svega radi politike koju je vodila Srbija i najviše zbog zasluge optuženog, gospodina Miloševića, koji je

u to vreme imao svoje stavove i bio je u poziciji da ta svoja stajališta ostvaruje ne samo u okviru Srbije nego i na nivou Jugoslavije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Kristan, ja koliko shvatam, vi ovde svedočite o ustavnopravnim pitanjima, a ne o mojim stanovištima. A na moja stanovišta možemo da dođemo, što se njih tiče, tu mi je savest mirna. Gospodine Kristan ...

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ako mi dozvolite da objasnim što sam mislio da kažem. Mislio sam na događaje koji su se odvijali 1989. godine u vezi sa sednicom Predsedništva Jugoslavije od 15. marta 1991. godine kad je predsednik Jović dao ostavku, a vi ste onda dali jednu posebnu izjavu jugoslovenskim medijima u kojoj ste u stvari otkazali poslušnost Predsedništvu i tvrdite da Srbija neće sprovesti niti jednu odluku Predsedništva Jugoslavije. Vi ste tada eksplicitno, iako nadležnost za to niste imali, tražili od Skupštine Srbije da razreši dužnosti jednog člana Predsedništva Jugoslavije, to nije bilo u okviru vaših ustavnih nadležnosti, to je bio protivustavni akt.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U ustavne nadležnosti moje spada davanje predloga, sugestija i tako dalje, a ta odluka je doneta od strane nadležnog organa, dakle, od strane Skupštine Srbije, prema tome vi kao ustavni pravnik, vi ste to morali znati. A što se tiče Jovićeve ostavke, naše je insistiranje bilo da se on vrati. I on se vratio posle odluke Skupštine Srbije da treba da se vrati i da nastavi svoju dužnost u okviru Predsedništva SFRJ. Ako se toga sećate, gospodine Kristan, pretpostavljam da se sećate. Ali da razjasnimo neka pitanja ...

SUDIJA MEJ: Neka svedok odgovori.

SVEDOK KRISTAN: Sećam se, ali sećam se i toga, odnosno, moram da vas ispravim da vi niste imali ustavnu nadležnost da od Skupštine Srbije tražite da razreši člana Predsedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije sa Kosova, to je bio tada Sapundžija. To nije bilo u vašoj nadležnosti, niti je Skupština Srbije imala nadležnost da razreši Sapundžiju (Riza Sapungjija), to je bila nadležnost Skupštine Kosova i tu ste vi zadržali u ustavnu nadležnost federacije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to ćemo raspraviti to pitanje, jer davanje predloga pripada čak i građanima, a svakako i predsedniku Rre-

publike kada se tiče određenih odluka Narodne skupštine Republike Srbije. Prema tome, to ne može biti sporno. Vaše stručno mišljenje koje ovde dajete odnosi se na Ustav SFRJ, na ustav Savezne Republike Jugoslavije i na Ustav Republike Srbije, je l' tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, a dotičem tu i ustav Savezne Republike Jugoslavije delimično, no zanima me u čemu je sporno to što sam ja napisao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa evo, vi ste ovde pozvani da svedočite, sobzirom da u ovoj sali ovde sede lica koja iako su pravnici, formirani su u profesionalnom smislu u drugim pravnim sistemima, pa po prirodi stvari ne mogu da poznaju ili bar ne mogu dobro da poznaju problematiku o kojoj vi svedočite, odnosno, dajete stručno mišljenje i vi ste zato ovde pozvani. Tako pretpostavljam. Vi dajete stručno mišljenje o ova tri ustava. Pošto ste vi naučni radnik, u nauci se upućenost u određenu materiju meri brojem objavljenih radova u datoj oblasti, knjiga, članaka, recite mi koliko ste vi radova objavili o Ustavu Jugoslavije?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislim da to nije važno, jer ja sam bio profesor Ustavnog prava na fakultetu i pisao sam i udžbenike za tu materiju, ja sam jedan od grupe autora sa Sveučilišta u Ljubljani, tu je bio još pokojni profesor Štaublar, profesor Ribičić i profesor Karačić.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, objavili ste neki članak o Ustavu Jugoslavije, stručni rad, naučni rad i tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: I članke, i članke sam objavljivao. Mislim da vam sad teško mogu navesti celu bibliografiju, no u uvodu mog izveštaja postoji bibliografija svih članaka koje sam objavio na engleskom i na nemačkom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, jeste objavili koji rad o Ustavu Srbije?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Posebni članak nisam objavio. Ja sam za ovu priliku pregledao Ustav Savezne Republike Jugoslavije i napisao moje mišljenje koje stoji u mom izveštaju i dakle, u tom delu, od strane 75 na dalje, govorim i o proceduralnoj strani donošenja Ustava Jugoslavije i tu sam izrazio dilemu u vezi sa tim da li je to izvedeno na ustavnopravno korektan način.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pošto niste pisali ništa o Ustavu Srbije, tako sami kažete, to znači u stvari da na tom planu, kad je reč o Ustavu Srbije, nikakve razlike između vas i ostalih pravnika u sali nema, jer se vi time niste bavili ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne, to ne može da se kaže. Činjenica da neki akademik nije pisao o nekoj konkretnoj temi, ne znači da on nije nadležan da piše i govori o toj temi. Ovaj svedok je pravnik, stručnjak za ustavno pravo sa znanjem o jugoslovenskim ustavima. I on je to i rekao u svom iskazu, mi imamo ovde njegovu biografiju. Hajde da idemo dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Značajan deo, gospodine Kristan, vašeg stručnog mišljenja odnosi se na odnos između Ustava SFRJ i Ustava Republike Srbije i u vezi sa ovlašćenjima Predsedništva i predsednika republika na polju odbrane, je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, u jednom delu, da. Naime, ja sam tu postavio pitanje odnosa sa ostatkom SFRJ.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, pošto svedočite pod zakletvom i imate obavezu da govorite istinu, zašto ste prećurali postojanje glave 8, Ustava Republike Srbije koja nosi naslov "Odnos prema Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije"?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Nije mi jasno na šta konkretno mislite?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mislim konkretno da u toj glavi Ustava Republike Srbije, da se nalazi u Ustavu Republike Srbije član 135, bilo je mnogo rasprava i nemoguće da ekspert iz ove oblasti ne zna za postojanje te konkretne odredbe, za njen sadržaj. Zašto ste prećurali postojanje te glave i tog člana? To je moje pitanje. Odgovorite mi na pitanje.

SUDIJA MEJ: Ne, pitanje je zašto bi on tu glavu trebalo uopšte da komentariše. O čemu vi govorite, gospodine Milošević?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, postojanje te glave i tog člana Ustava Srbije i izostavljanjem iz stručnog mišljenja, stvara se pogrešna slika o nizu rešenja iz Ustava Republike Srbije.

SUDIJA MEJ: U redu. Na koji način? Objasnite nam tačno šta mislite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I hteo sam da vam objasnim. Gospodine Kristan, Ustav Republike Srbije usvojen je 28. septembra 1990. godine. Je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U to vreme su vlasti Republike Slovenije i Republike Hrvatske već izrazile nameru da izvrše secesiju od SFRJ i preuzeli prve korake u tom pravcu. 2. jula 1990. godine skupština Slovenije je usvojila deklaraciju o suverenosti Slovenije, u aprilu i maju 1990. godine kad je došla HDZ, takođe je njihov program predviđao stvaranje suverene države Hrvatske. Je l' tako? Je l' to nesporno?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ti događaji nisu baš sasvim sinhronizovani. Mene sad zanima na koji način gospodin Milošević tumači član 135 za koji želi da ga ja protumačim. Mene zanima u čemu gospodin Milošević vidi smisao tog člana i zašto sa tome povezuje druge republike, Sloveniju i Hrvatsku.

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, samo trenutak. Doktore Kristan, ukoliko možete, molim vas da pokušate da izbegnete rasprave sa optuženim zato što se na to nepotrebno troši vreme. Gospodine Milošević, nikom ovde nije jasno šta vi to tačno želite da kažete. Ako imate nešto ozbiljno, konkretno u vezi sa tim članom da kažete, kažite nam to. Ako nemate, idemo na nešto drugo.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, relevantni dokumenat naveden je na popisu u dokazni predmet, to je jedan od dokaznih predmeta koji su već navedeni, to je P-132. Dakle, to je već deo našeg spisa. Ja mislim da imamo i neke kopije ovde u sudnici, nisam siguran tačno koliko kopija.

SUDIJA MEJ: Da, mi imamo kopiju.

TUŽILAC NAJS: Molim da se jedna kopija da i svedoku.

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, dok čekamo na kopiju, ukoliko želite, možete da krenete dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Naravno da želim, pošto je ovo veoma bitno, gospodine Mej. U takvim uslovima, naveo sam, dakle, da je pre donošenja Ustava, već bila deklaracija Slovenije, a i izražena namera Hrvatske...

SUDIJA MEJ: Šta je ovo, šta je ovo šta ste mi sada dali? Dobio sam ogromnu količinu papira.

TUŽILAC NAJS: Izvinjavam se. Nisam rekao da vam daju ceo taj svežanj, ali dakle, drugi dokumenat u tome označen brojem 532 je sve što vam treba, i u stvari ono šta nas zanima ovde je na zadnjoj strani tog dokumenta. To je na strani 57 tog dog dokaznog predmeta, strane su numerisane, a svedoku bi trebalo dati kopiju originala. To možete da nađete u gornjem desnom uglu na stranama 28 do 36.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Mogu li da nastavim, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Sada, dakle, imamo taj član pred sobom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, glava 8 piše: "Odnos prema Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", član 135 kaže: "Prava i dužnosti koje Republika Srbija koja je u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ima po ovom Ustavu, a koji se prema saveznom Ustavu ostvaruju u Federaciji, ostvarivaće se u skladu sa saveznim Ustavom". Dakle, gospodine Kristan, da li je jasno da Srbija koja donosi ustav 28. septembra 1990. godine, tada druge republike već najavljuju da izađu iz Jugoslavije, ne želi da ostavlja nikakav pravni vakuum, ali smatra sve te odredbe koje se odnose na materiju kojom ste se vi ovde bavili, da se ne ostvaruju u skladu sa tim Ustavom, nego se ostvaruju u skladu sa saveznim Ustavom?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To je, rekao bih, jedna konkretna odredba koja omogućuje, barem ja tako shvatam gospodina Miloševića, kojom se pokušava da sakrije činjenica da je republika Srbija u značajnim delovima promenila Ustav Jugoslavije time što je promenila položaj autonomnih pokrajina. Jer autonomne pokrajine su dete Ustava Jugoslavije. Ako već citirate prvi stav člana 135, u kojem stoji da će Republika Srbija u federaciji ostvarivati prava, a u vezi sa saveznim Ustavom, onda vi ne govorite tačno. Vi ste u Ustavu Srbije uklonili status autonomnih pokrajina u onom delu u kojem je on bio definisan Ustavom Jugoslavije. Drugim rečima, pokrajini ste oduzeli njen najviši pravni akti, to jest Ustav pokrajine, oduzeli ste joj skupštinu kao zakonodavni organ, oduzeli ste joj predsedništvo autonomne pokrajine koje je po Ustavu Jugoslavije bilo obavezan organ za svaku pokrajinu, oduzeli ste pokrajini ustavni sud pokrajine, prema tome sve to što je prema prethodnom ustavu bilo regulisano. Prema tome, prvi stav člana 135 zapravo ne

odgovara onome šta se dogodilo. Takva prava Srbija u Jugoslaviji više nije izvršavala, budući da to više nije postojalo u Ustavu Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Doktore Kristan ...

SUDIJA ROBINSON: Samo trenutak, gospodine Milošević. Ja ovo nisam shvatio. U engleskoj varijanti člana 135 stvari nisu baš sasvim jasne, zato bih zamolio prevodioca da nam prevedu original na BHS-u, imaju li oni to? Molim da se prevodiocima da tekst. Mogu da dobiju jednu od naših kopija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson (Robinson), gospodin Kristan govori o nekakvim posebnim pravima u odnosima u pogledu narodne odbrane. Tačno je da Ustav Republike Srbije sadrži takva određenja da bi se izbegao mogući pravni vakuum. Jer je pre toga i Slovenija i Hrvatska najavila izdvajanje. Međutim članom 135, praktično sva prava, i *de jure* i *de facto*, prava i dužnosti koje Republika Srbija koja je u sastavu Jugoslavije, ima po ovom Ustavu, to piše "prava i dužnosti koje Republika Srbija ima po ovom ustavu, a koja se prema saveznom Ustavu ostvaruju u federaciji, ostvarivaće se u skladu sa saveznim Ustavom," to znači da ništa od onoga što je predviđeno kao ingerencija Republike Srbije u tim pitanjima o kojima svedoči gospodin Kristan, odbrana i tako dalje, neće se sprovoditi nego će se primenjivati u skladu sa saveznim Ustavom. Dakle ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Milošević, hajde da sada slušamo prevod člana 135 kako bismo mogli bolje da ga shvatimo. Da li prevodioci sad imaju taj tekst? Molim vas da nam date prevod člana 135.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Prvi stav člana 135. Evo, oni mogu da ga...

prevodioci: Član 135. Prava i dužnosti koje Republika Srbija, koja je u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ima po ovom ustavu, a koji se prema saveznom Ustavu ostvaruju u federaciji, ostvarivaće se u skladu sa saveznim ustavom.

SUDIJA ROBINSON: Ovo je sasvim različit prevod. Ovo je mnogo razumljivije od prevoda koji mi imamo ispred sebe na papiru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, onda možemo da nastavimo dalje, nadam se, gospodine Robinson?

SUDIJA ROBINSON: Prvo treba završiti prevod, postoji i drugi deo člana 135.

prevodioci: Drugi stav glasi: Kada se aktima organa federacije ili aktima organa druge republike, protivno pravima i dužnostima koje ona ima po Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, narušava ravnopravnost Republike Srbije ili se na drugi način ugrožavaju njeni interesi, a pri tome nije obezbeđena kompenzacija, republički organi donose akte radi zaštite interesa Republike Srbije.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Gospodine Milošević, ja mislim da bi vi sada trebalo da uradite sledeće, trebalo bi da vrlo kratko svedoku objasnite značaj tog članka, a onda će ga svedok prokomentarisati.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Kristan, je li jasno da sve ono što ste govorili u vezi sa narodnom odbranom i navodnim ovlašćenjima koja jesu sadržana u ustavu, se ne primenjuju u skladu sa Ustavom Srbije, odnosno, u skladu sa Ustavom Srbije, članom 135, ta ovlašćenja koja se prema saveznom Ustavu ostvaruju u federaciji, ostvarivaće se u skladu sa saveznim Ustavom? Naglašava se, dakle, da ta ovlašćenja koja su saveznim Ustavom predviđena, da će se ostvarivati u skladu sa saveznim Ustavom. Tako da sve ono što objašnjavate o nekakvim navodnim nadležnostima organa Srbije, u toj oblasti je eliminisano, ostvaruje se u skladu sa saveznim Ustavom. To piše u članu 135.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ja sam želeo da skrenem pažnju na vrlo specifičnu prirodu ovog prvog paragrafa jer svaki deo ovog prvog paragrafa treba razmotriti. Govorimo o pravima i dužnostima koje je imala Republika Srbija u okviru federacije po tom ustavu. I osnova tog Ustava koji je usvojen 28. septembra 1990. godine, na osnovu tog ustava ta prava će se ostvarivati u skladu sa saveznim Ustavom. A činjenica je da ovaj ustav Republike Srbije nema instituciju autonomne pokrajine koja je još uvek postojala po saveznom Ustavu. Na primer, Predsedništvo autonomne pokrajine je povezano sa saveznim organima, sa saveznim Predsedništvom, to je problem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, ono što ja osporavam u vašem svedočenju je činjenica da ste vi prećutali da član 135 nema veze sa pokrajinama nego sa nadležnostima Srbije na kojima ste vi insistirali, a pokazuje se da ste imali u vidu, u vašem stručnom mišljenju, naveli član 135, član 1, Ustava Srbije. Iz njega jasno proizilazi da u domenu odbrane odgovarajuće nadležnosti pripadaju organima koje predviđa Ustav Jugoslavije i vrše se na način predviđen Ustavom Jugoslavije, onda bi bilo jasno u kojoj situaciji mogu da budu zamislive, na primer, oružane snage Srbije i zašto takve oružane snage nikad nisu ni oformljene. Dakle, da niste prećutali 135. član bilo bi potpuno nejasno ovo. A kad se unese 135, jasno proizilazi da u domenu odbrane, ja govorim o domenu odbrane sad, što se tiče autonomije pokrajina o tome smo razgovarali, znači, u domenu odbrane odgovarajuće nadležnosti pripadaju organima koje predviđa Ustav Jugoslavije. I to vrlo jasno piše u članu 135. I vrše se ...

SUDIJA MEJ: Zaustavio sam vas jer svedok mora da ima mogućnost da odgovori. Izvolite, doktore Kristan.

SVEDOK KRISTAN: Ovde se bavimo samo domenom odbrane. Ja nisam pomenuo član 135, nisam ga smatrao relevantnim, ali dozvolite da vas pitam koji dio mog izveštaja se ovde osporava. Ne vidim nikakvu vezu i nikakav razlog sa ovim što vi tvrdite i dovodite u pitanje moj izveštaj. U stvari, ja sam citirao taj član i prema tome to ne može dovesti u pitanje moj izveštaj. Mislim da ovaj član treba detaljno objasniti. Međutim, činjenica je da u ovom Ustavu vi niste regulisali suštinske elemente autonomije i to je ono šta sam ja naglasio u svom izveštaju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Doktore Kristan, gotovo sve vreme za glavno ispitivanje gospodin Najs je potrošio na ove grafikone i svi se oni odnose, i sve vreme vašeg glavnog ispitivanja se odnosi na funkcije odbrane, odnosno predsedništva i tu ima netačnosti, ali na njima neću da se zadržavam, svi se ovi grafikoni odnose na funkcije odbrane. A ja vam navodim da upravo zbog činjenice da je prećutan ovaj član 135 se vidi da te funkcije odbrane nikad nisu ni bile uspostavljene u Republici Srbiji zato što u tom domenu odgovarajuće nadležnosti pripadaju organima koje predviđa Ustav Jugoslavije, a u članu 135 se kaže da za to što predviđa Ustav Jugoslavije primenjivaće se Ustav Jugoslavije. Tu je i objašnjenje zašto nikad nisu ni formirane oružane snage Srbije i tako dalje. Jer je dok je bila SFRJ ...

SUDIJA MEJ: U redu.

SVEDOK KRISTAN: Potrebno je još jednom da se naglasi da ja zaista ne shvatam u čemu su moji stavovi bili netačni. Ja bih vas molio da citirate koji sam ja to stav izneo koji po vašem mišljenju je kontradiktoran.

SUDIJA MEJ: Imajte na umu da ne možete da raspravljate. Onako kako ste vi tumačili član 135, doktore Kristan, na koji način to ima odraza na bilo koju meru u okviru domena odbrane, kako je to utemeljeno u zakonu o odbrani Srbije ili u samom Ustavu? Znači, imajući na umu član 135, kakav je njegov uticaj na ova pitanja?

SVEDOK KRISTAN: Ja ne vidim nikakav efekat ovog člana. Ovaj član ne bi učinio nemogućom odbranu Srbije. Koncept odbrane Srbije i Jugoslavije je bio vrlo jasan i on je definisan u Ustavu, to je koncept oružanih snaga. Mi smo već utvrdili kakav je bio položaj oružanih snaga i Teritorijalne odbrane i to nema nikakve veze sa članom 135, sa ustavom. Tu nema ništa što nije jasno. Taj član ne rehabilitira niti negira koncept odbrane. Po mom mišljenju, ovaj član je konfliktan zato što on ne izriče jasno sledeće. Kako mi je gospodin Milošević zamerio da ja ne ističem svrhu ovog člana, želim da kažem da to nije slučaj, jer u ovom članu više nije jasno da li postoje ili više ne postoje osnovne institucije koje se predviđaju ustavom. U ovom sada ustavu se ni na koji način ne pominju odnosi između članova Predsedništva u odnosu na skupštinu. U prošlosti u ustavu je bilo jasno definisano da član Predsedništva kojeg je izbrala Skupština Srbije odgovara Skupštini Srbije, obavezan je da prezentira svoje stavove pred Skupštinom. Sada je to pravilo izbačeno, i šta je bila svrha toga? Više nije postojalo Predsedništvo autonomne pokrajine što znači da je struktura federacije bila narušena u odnosu na onaj prethodno osmišljeni oblik.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja ne govorim sada o predsedništvima autonomnih pokrajina, gospodine Kristan. Vi ste svedočili o navodnim ovlašćenjima u oblasti narodne odbrane, a ja sam vam citirao da ono što se prema saveznom Ustavu ostvaruje u federaciji, ostvarivaće se u skladu sa saveznim Ustavom, što piše u članu 135. Dakle, zbog toga nikakve oružane snage Srbije nisu bile oformljene jer je to bila nadležnost federacije i shodno članu 135 to što je nadležnost federacije, vrši se u federaciji, i dok je bila SFRJ i kasnije u SRJ takođe je bila vojska Jugoslavije i oružane snage

Jugoslavije. Dakle, vršilo se u federaciji. Zato nikada u Srbiji nisu ni formirane oružane snage Srbije. To je potpuno dosledno, u skladu sa ovim članom 135 Ustava koji naglašava da ono što je nadležnost federacije će se vršiti u federaciji. Samo da je došlo do potpunog razbijanja zemlje, da je Srbija ostala samostalna i nezavisna država, primenjivale bi se one odredbe, jer onda ne bi bilo savezne države koja svojim ustavom reguliše ta pitanja odbrane. Dakle, u tome i jeste poenta, gospodine Kristan, i vi to kao ustavni pravnik jako dobro znate.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Čini mi se da bi bilo korektno ako bi gospodin Milošević objasnio zašto ...

SUDIJA MEJ: Molim vas, ne bavite se time. Ako on nije jasno izneo svoj stav, nema svrhe da se time bavimo. Kao što sam rekao, nećemo ulaziti u raspravu. Gospodine Milošević, niste jasno izneli ono što želite. Ako želite, možete to da pojasnite ili možemo da pređemo na drugu temu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je jasno, gospodine Kristan, da vi govorite o neakvim nezavisnim ovlašćenjima Srbije u domenu narodne odbrane, u vašem stručnom izveštaju? I sada u ovom glavnom ispitivanju i u komentaru ovih tabela koje vam je pokazao gospodin Najs.

SVEDOK KRISTAN – PITANJE: Izvinjavam se predsedavajućem sudiji, gospodinu Meju, što sam postavio ovo pitanje, ali ja želim da znam zašto je Srbija u ovom Ustavu iz 1990. godine izbacila Teritorijalnu odbranu koja je bila ustavni sastavni deo oružanih snaga u Jugoslaviji u svim republikama u svim ustavima, takođe i u prethodnom ustavu.

SUDIJA MEJ: Dajte da pokušamo da ovo skratimo. Da li vi tvrdite, gospodine Milošević, da oružane snage nisu pomenute u ustavu zato što se član 135 bavi time? Da li vi to želite da kažete?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, snage su pomenute u ustavu, ali član 135 kaže da nadležnosti koje su predviđene u saveznom Ustavu se vrše u saveznoj državi. Znači, sve to što se tiče oružanih snaga pomenuto u Ustavu Srbije, sobzirom taj član 135 istog tog Ustava, ostvarivaće se u skladu sa saveznim Ustavom. I to piše, i to je poenta...

SUDIJA MEJ: Dakle, sve podleže tom članu 135, tako mi se čini. Da, ali svjedok se bavi Teritorijalnom odbranom i to je ono o čemu je on svjedočio. Da li želite da ukažete na nešto drugo u vezi sa ovim?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ja mogu i u vezi sa tim da ukažem i na druge stvari koje su vrlo jasno, da li je, gospodine Kristan, uzeto na osnovu ustava SFRJ, Teritorijalna odbrana Srbije ostala pod vrhovnom komandom Predsedništva SFRJ, a ne predsednika Srbije? Jer su prema Zakonu o opštenarodnoj odbrani SFRJ komandanti Teritorijalne odbrane republika i komandanti Teritorijalne odbrane autonomnih pokrajina bili odgovorni Predsedništvu SFRJ za svoj rad. I to i za borbenu gotovost, za upotrebu jedinica i ustanova, rukovođenje i komandovanje i tako dalje. To vam je član 113 i član 115 Zakona o opštenarodnoj odbrani. U tom smislu ni ove vaše tabele nisu tačne. Tačno je da je svaka republika ...

SUDIJA MEJ: Dajte svjedoku mogućnost da odgovori na to. Dakle, o članovima 113 i 115.

SVEDOK KRISTAN: Zakon o opštenarodnoj odbrani je zasnovan na konceptu oružanih snaga Jugoslavije, to jest, armija i Teritorijalna odbrana. To je ono šta nema u Ustavu Srbije od 1990. godine. Ustav Srbije je izbacio Teritorijalnu odbranu kao suštinski segment odbrane, odnosno oružanih snaga Jugoslavije, i ja tu vidim problem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, zar se taj problem ne eliminiše samom činjenicom da se tretiranje pitanja odbrane po članu 135, pošto je nadležnost savezne države, vrši u skladu sa saveznim Ustavom? Prema tome, samim tim Ustav Srbije daje odgovor kako se nešto što je predviđeno u saveznom Ustavu, a nadležnost je i Republike Srbije, daje prednost saveznom Ustavu da se to po njemu vrši. Zar to nije jasno?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislim da je zakonodavac morao da bude konkretniji, precizniji. Kad god je reč o ovakvim članovima koji su, a reč je ovom članu koji je toliko važan gospodinu Miloševiću, vidi se odstupanje u odnosu na meru koja se vidi u ustavu. Ja mislim da je trebalo navesti da se ovaj član primenjuje na ta i ta pravila. Mislim da je trebalo jasno da se kaže šta se smatra onim što pokriva član 135 ustava, a to nije učinjeno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Iako nisam profesor, nego tek pravnik, pretpostavljam da razumem da se nabraja nešto ako se stavlja kao izuzetak, a ako se ovde kaže prava i dužnosti, misli se znači sva prava i dužnosti koja republika ima po svom Ustavu, dakle, sva prava i dužnosti koja se prema saveznom Ustavu ostvaruju u federaciji ostvarivaće se u skladu sa saveznim Ustavom. Upravo zato što se odnosi na sva prava i dužnosti predviđena saveznim Ustavom, i kaže se da se ostvaruju prema saveznom Ustavu, nije potrebno ništa posebno nabrajati. Dakle, sve što je nadležnost saveznog Ustava Republika Srbija smatra i svojim ustavom reguliše da se ostvaruje u skladu sa saveznim Ustavom. Zato nema nabranjanja. Što bi se nabrajalo ako se dakle sve što je saveznom Ustavu pripisano Republika Srbija kaže: "Ostvarivaće po saveznom Ustavu"? Zato se ne nabraja i verovatno zato vaše kolege koje su stručno ...

SUDIJA MEJ: Ovo je poslednje pitanje kojim ćemo se baviti pre pauze. Da, izvolite. Da li imate komentara u vezi s tim?

SVEDOK KRISTAN: Da. Da, naravno. Mislim da ovo zaslužuje komentar, jer ako kažete "sve", onda moramo da uzmemo u obzir činjenicu da član 135 isključuje one delove koji su regulisani saveznim Ustavom, a ne pojavljuju se u Ustavu Republike Srbije. Jedna od njih je Teritorijalna odbrana. U vašem ustavu vi ne regulišete Teritorijalnu odbranu, a sada kažete da su ingerencije u vezi s tim bile. Međutim, u ovom ustavu nema Teritorijalne odbrane.

SUDIJA MEJ: Sada ću da vas zaustavim. Sad ćemo da napravimo pauzu. Pauza od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA KVON: Pre nego što nastavimo, zamolio bih da nam Tužilaštvo u dogledno vreme obezbedi i dostavi zvaničan prevod člana 135, iako smo ga čuli od prevodilaca.

TUŽILAC NAJS: Koliko ja znam, to je zapravo zvaničan, oficijelan prevod, ali mislim da ćemo vam ipak ponovo dostaviti ceo član, pošto će očigledno sve to morati ponovo da se razmotri.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da završimo sa ovim delom ispitivanja. Gospodine Kristan, prema ovome što ste do sada rekli o promenama odnosa u Jugoslaviji, vi ste govorili o oružanim snagama Jugoslavije, zar ne? Prema tome, da to raščistimo, izraz oružane snage uključuje i Teritorijalnu odbranu, je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. Kada je reč o ustavnom poretku Federativne Republike Jugoslavije, da. Ali ne kada je reč o srpskom Ustavu iz 1990. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas ako izraz oružane snage apsorbuje u sebi i Teritorijalnu odbranu, da li se u Ustavu Srbije pominju oružane snage? Je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Kao ustavni pravnik moram da insistiram na tačnosti. Izraz oružane snage ne određuje se jasno. Objavljen je specijalni zakon o tome domenu, međutim, on nije prihvaćen. Činjenica je da srpski Ustav ne uključuje Teritorijalnu odbranu koja je ranije bila deo srpskog Ustava na osnovu koncepta saveznog Ustava Jugoslavije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, sami ste objasnili da je u zakonodavstvu Jugoslavije upotrebljen izraz oružane snage koji u sebi apsorbuje i Teritorijalnu odbranu, je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ako Ustav Srbije tretira i pominje oružane snage, on dakle, tretira i prihvatio je terminologiju koja je u jugoslovenskim propisima, što apsorbuje u sebi i Teritorijalnu odbranu. Je l' to jasno?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To jeste činjenica. Kasnije ovo je promenjeno. Međutim, vi ste rekli da sam ja prevideo član 135, a mislim da bih želeo da se jasno kaže da je po mom mišljenju veliki nedostatak srpskog Ustava upravo u tom domenu i u odnosu na prethodni Ustav Republike Srbije, jer je sada ovaj ustav u ovoj situaciji izbacio Teritorijalnu odbranu, Teritorijalnu odbranu koju možemo naći u svim drugim ustavima. I ono što je meni interesantno je pitanje zašto je to učinjeno. Pošto ste vi od mene tražili da tumačim ili tačnije da dam komentar na član 135, ja moram da kažem da ja u tome vidim problem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, u tome i jeste stvar. Pošto je savezno zakonodavstvo upotrebilo izraz oružane snage, a on apsorbuje i Teritorijalnu odbranu, Ustav Srbije pominje oružane snage, ali ga članom 135, pošto je to nadležnost federacije, stavlja u nadležnost federacije i ostavlja u nadležnosti Federacije, jer on lepo kaže da se sve što je predviđeno u Ustavu federacije ostvaruje u skladu sa saveznim Ustavom. Jesmo li bar to onda raščistili?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Član 135, međutim, ne pominje oružane snage. Dok vi kažete da je to izuzetak, ovaj član po meni kao pravniku traži objašnjenje da bi moglo da se dođe do takvog zaključka do kojeg vi dolazite. Naime, ovo je nešto što ne može da se zaključi na osnovu samog člana. I zbog toga moramo da kažemo da segment Teritorijalne odbrane nije bio uključen.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jesu li oružane snage nadležnost federacije? Po svakom ustavu, i SRJ i SFRJ? Kao ustavni pravnik mi samo odovorate, molim vas. Jesu li nadležnost federacije oružane snage?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. Kao ustavni pravnik želim da dodam sledeće. Ustav republike mora da poštuje savezni Ustav, a Ustav Republike Srbije to nije učinio i tek kasnije na nivou zakonodavstva, a ne na nivou ustava, organizovao je Teritorijalnu odbranu. I zato postavljam pitanje šta je bio razlog tome, kakva je bila svrha ustava? U prvom paragrafu člana 135 se govori o primeni i izvršavanju Ustava Savezne Republike Jugoslavije. Ustav SFRJ jeste superioran u odnosu na ovaj.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovde se kaže da se prava i dužnosti koje Jugoslavija ima po ustavu ostvaruju u skladu sa saveznim Ustavom. Dakle, upravo suprotno od onoga što vi tvrdite i što biste takođe tvrdili da niste jednostavno preskočili ovaj član 135 ustava. E, sad da vas pitam, molim vas, dalje, da li je tačno da je i u vreme kad je reč bila o regulisanju propisa o Teritorijalnoj odbrani upravo Predsedništvo SFRJ imenovalo komandanta svake teritorijalne odbrane svake republike? Je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, to je proizilazilo iz Zakona o opštenarodnoj odbrani Jugoslavije i taj zakon je određivao kompetencije i odgovornosti komandanata Teritorijalne odbrane republika.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, i oni su bili odgovorni Predsedništvu Jugoslavije. Je l' tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. Predsedništvo Jugoslavije i kasnije kada je došlo do promena to se prebacilo na Štab oružanih snaga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Inače, pretpostavljam da ćete se složiti da ova tabela broj 1 nije tačna u tome što govori o predsednicima republika i autonomnih pokrajina po Ustavu iz 1974. godine. Ne radi se o predsednicima, nego o predsedništvima. Je l' tako, gospodine Kristan? U Ustavu iz 1974. radi se o predsedništvima, a ne o predsednicima.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Tačno. Očigledno je reč o grešci, ali nije bilo vremena da se to popravi. To je jednostavno lapsus u pitanju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad kažete "*SFRJ presidents*", jer ja imam samo ovo na engleskom, piše vrhovna komanda, pa u zagradi "Predsednik Predsedništva jednako vrhovni komandant". To takođe nije tačno jer vrhovni komandant po Ustavu iz 1974. je Predsedništvo, a ne predsednik Predsedništva, je l' tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Predsedništvo Jugoslavije je bilo vrhovni komandant i ono je imalo u svojim rukama komandovanje i rukovođenje oružanim snagama i to je ostvarivao predsednik Predsedništva u ime Predsedništva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, tu smo se dakle konačno složili. E sad, molim vas, Republika Srbija i pored secesije Slovenije, Hrvatske, zatim Bosne i Hercegovine i Makedonije nastavila je da poštuje ustavni poredak SFRJ, a dve republike Srbija i Crna Gora ostale u zajedničkoj državi da bi zatim prilikom donošenja Ustava Jugoslavije aprila 1992. godine proglasile kontinuitet tog novog ustavnog sistema sa Ustavom SFRJ. O kontinuitetu govorite i vi u paragrafima 154, 155 i 410 vašeg stručnog mišljenja, je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. Kada je reč o kontinuitetu. Međutim, kada je reč o proglašavanju ovog kontinuiteta od strane Savezne Republike Jugoslavije, ono šta je bilo kontradiktorno je proglašenje od strane organa koji više nije imao ovlašćenja da to uradi. Pitanje kakva namera je trebala da se postigne time u odnosu na međunarodnu zajednicu. Gospodin Milošević govori o secesiji, otcepljenju Slovenije i Hrvatske. Nije došlo do otcepljenja. Treba biti tačan i uzeti u obzir istinito stanje stvari.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, uzeće se svakako u obzir istinito stanje stvari. Mi sada nemamo vremena za to. Ja samo neke detalje da raspravim. Vi kažete da je Ustav Savezne Republike Jugoslavije 1992. godine proglašen na sednici Saveznog veća. Sećate se da su bili i parlamenti Srbije i Crne Gore takođe? Je li tako? Znači, poslanici Saveznog veća iz te dve republike i puni sastavi republičkih skupština i Srbije i Crne Gore. Je l' tako, gospodine Kristan? Samo kažite da ili ne, pa ćemo da idemo dalje, jer nemamo vremena.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Nemam spisak onih koji su prisustvovali tom sastanku. U medijima je preneseno da je Savezno veće proglasilo Ustav, a Savezno veće nije postojalo u sastavu svih republika, već samo deo, dakle Srbija i Crna Gora, samo poslanici Srbije i Crne Gore. To su brojevi koji su meni poznati na osnovu izveštaja u medijima koji su to navodili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je deo koji sledi kontinuitet Jugoslavije, znači, Srbija i Crna Gora. Nećete valjda da tvrdite da je trebalo da se pozovu i poslanici Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije koje su izašle iz Jugoslavije da glasaju o tome da li će Srbija i Crna Gora nastaviti da postoje kao Savezna Republika Jugoslavija, ili možda to tvrdite?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ono šta ja tvrdim je da procedura, postupak nije bio zakonski ispravan i nije ispravno da to proglašenje kontinuiteta nije bilo zakonski relevantno, jer te dve republike na osnovu međunarodnog prava i na osnovu nalaza Badinterove komisije nisu (Badinter Commission) imali pravo na kontinuitet u odnosu na SFRJ, već sve republike su imale, a to bi onda bilo rešeno u postupku nasleđivanja. Ono što bi bilo u redu za ove dve republike je da ako one proglašavaju svoj Ustav nezavisno od ostalih, ona moraju da sazovu ustavotvornu skupštinu, a ne da uključuju Skupštinu Jugoslavije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, gospodine Kristan, o pitanju Badinterove komisije pitaćemo gospodina Badintera (Robert Badinter). Da idemo samo dalje. Tvrdeći da je Zakon o postupanju republičkih organa u posebnim okolnostima suprotan ustavu SFRJ, vi se u paragrafu 24 vašeg mišljenja pozivate na to da po članu 203 ustava SFRJ, citiram vašu rečenicu: "Prava i slobode zajamčene Ustavom SFRJ nije moguće oduzeti ni ograničiti," to je citat iz vaše rečenice. Pa, dalje navodite da je to moguće jedino u ratnom stanju po ovlašćenjima koja član 317 Ustava SFRJ, odnosno, amandman 41, tačka 3, da Ustav SFRJ daje Predsedništvu SFRJ, je l' tako? Samo kažite da ili ne.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Onda da idemo dalje.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, ali to nije moguće. Jer ovde je potrebno da se takođe kaže u vezi sa čime sam ja formulisao taj stav. Tada se radi-lo o aktiviranju Republike Srbije na području Kosova i aktiviranju posebnih uslova izvanrednog stanja, to su bili elementi protivustavnosti o kojima se raspravljalo na javnoj sednici Ustavnog suda, a ta sednica kao što znate nikada nije završena. Prema tome, sa tim u vezi sam ja rekao da prema Ustavu Jugoslavije nije bilo moguće oduzeti nekome samoupravna prava. To nije bilo moguće. Moguće je bilo pod izvesnim okolnostima da Predsedništvo Jugoslavije donese uredbu sa zakonskom snagom, ali ne Republika Srbija nekakvim jednostavnim zakonom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, kad vi govorite o tome da nije završena sednica Ustavnog suda, ja vam skrećem pažnju, imam ovde odluku objavljenu u "Službenom listu 87/90", to je odluka o ocenjivanju ustavne deklaracije o Kosovu kao samostalnoj i ravnopravnoj jedinici u okviru federacije ...

SUDIJA MEJ: Gospodine Najs, pomozite nam. Izgleda kao da sada zalazimo u područje za koje smo odlučili da ga izuzmemo iz ovog Predmeta.

TUŽILAC NAJS: Slažem se.

SUDIJA MEJ: Da. Gospodine Milošević, rekli smo da time nećemo da se bavimo. Idemo dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To je pomenuo svedok, pa sam hteo da mu odgovorim na to, ali pošto se ...

SUDIJA MEJ: Nema veze, nema veze, idemo dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste se pozvali, u narednoj rečenici tačno ste se pozvali na član 203, stav 1, ustava koji glasi: "Slobode i prava zajamčeni ovim Ustavom ne mogu se oduzeti ni ograničiti," to je citat. Ali ste prećutali, kao što ste i član 135, da postoji i stav 2 tog istog člana, dakle, stav 2, člana 203, Ustava SRJ ...

SUDIJA MEJ: Hajde da se prvo pozabavimo jednom stvari. Dakle, idemo jedno po jedno. Vi stalno ponavljate nešto. I to vam sigurno nije dobra praksa. Svedok treba da ima mogućnost da odgovori na sve ono što kažete kako bi to ušlo u zapisnik. Dakle, gospodine, optuženi tvrdi da vi niste pomenuli član 135, da ste ga prevideli i čini se da on tvrdi da ste vi namerno ignorisali taj član. Vi morate da imate mogućnost da na to odgovorite. Jeste li vi to uradili ili ne?

SVEDOK KRISTAN: Gospodine predsedavajući, ja sam već rekao da ja to nisam prećutao, da ja to nisam nameravao da prećutim, nego se meni taj član nije činio relevantnim. Ja sam tražio u literaturi obrazloženje tog postupka donošenja Ustava i ja nigde nisam našao ni traga 135. članu, sigurno ne u ovom smislu u kojem ga je danas pomenuo gospodin Milošević. Dakle, kratko rečeno, ja sam sigurno nastojao da dobijem što više materijala o tome, ali ukoliko gospodin Milošević osporava moju tvrdnju o tome da su neotuđiva ustavna prava, onda bi trebalo identifikovati prvo član ustava koji se njemu čini spornim, odnosno, član ustava na kome se temelje moje tvrdnje njemu čine spornim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Zato i idem dalje, gospodine Kristan. Vi se pozivate u paragrafu 24 na to da po članu 203 ustava prava i slobode zajamčene Ustavom SFRJ nije bilo moguće oduzeti ni ograničiti, pa vas citiram, vi ste se u navednoj rečenici tačno pozvali na član 203, stav 1, Ustava SFRJ koji glasi: "Prava i slobode zajamčeni ovim ustavom SFRJ ne mogu se oduzeti ni ograničiti," to ste tačno citirali. Ali, postoji stav 2 tog istog člana, gospodine Kristan, a on glasi: "Slobodama i pravima utvrđenim ovim ustavom niko se ne sme koristiti radi rušenja osnova socijalističkog samoupravnog demokratskog uređenja utvrđenog ovim ustavom ugrožavanja nezavisnosti zemlje, vršenja ovim ustavom zajamčenih sloboda i prava čoveka i građanina, ugrožavanja mira i međunarodne saradnje, raspirivanja nacionalne, rasne i verske mržnje ili netrpeljivosti ili podsticanja na vršenje krivičnih dela, niti se ovim slobodama može koristiti na način koji vređa javni moral," a onda kaže, tu je tačka, "zakonom se određuje u kojim slučajevima i pod kojim uslovima korišćenje slobodama protivno ovom ustavu povlači ograničenje ili zabranu njihovog korišćenja". Dakle, to piše u stavu 2 istog tog člana čiji stav 1 vi citirate. Da li je sporno, gospodine Kristan, da ovaj izraz "zakonom se određuje" znači bilo saveznim bilo republičkim zakonom, kada se misli samo na savezni zakon, onda se to kaže, je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislim da je taj stav o neotuđivosti sloboda i prava kategorija koja mora biti poštovana u okviru Ustava Jugoslavije. I savezni ustavodavac daje parametre prema kojima se od tog načela može odstupiti. Tu ja moram da kažem da sam ja citirao pre svega pravo na samoopredeljenje kao neotuđivo prava iz člana 155 ustava. A pravo na samoupravljanje je van tog paketa, to pravo ima takođe posebne garancije, a Republika Srbija je upravo ovde svojim posebnim merama koje je usvojila u odnosu na Kosovo, zadržala u to područje, zato jer je pravo na samoupravljanje negirala velikoj većini stanovništva tamo. Prema tome, to je ono u vezi sa čime sam ja upozorio na neotuđivo pravo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali ste citirali samo stav 1, a prećutali stav 2 koji sam vam maločas citirao, pa ne želim da ga ponovo citiram. Jer on kaže da se to pravo ograničava ako se sprovodi verska, rasna, nacionalna mržnja i tako dalje, i da se to određuje zakonom. Je l' tako, gospodine Kristan? Niste naveli deo člana koji je mnogo veći i duži nego stav 1 jer se ne uklapa u ono u što biste vi hteli da ubedite vašim ovim stručnim nalazom. Mislim da ste to namerno učinili.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ta tvrdnja o tome da je to namerno ispušteno, čini mi se da je nekorektna. Kao što gospodin Milošević dobro zna, ja takve stvari ne radim u okviru svojih odgovornosti. Međutim, činjenica je da se tu radilo o jednom sudaru. Jer i stručnjaci iz područja upravnog i radnog prava su pokazali da su zakoni koje je Republika Srbija tada donela, a koji su važili za Autonomnu Pokrajinu Kosovo, predstavljali zadiranje u odnose u toj pokrajini i da su bili u suprotnosti i saveznim Ustavom i sa saveznim zakonima. To je rekao profesor Međedović i svi drugi koje navodim u izveštaju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mene ne interesuje ko je šta rekao. Recite mi, kao nekadašnji član Ustavnog suda Jugoslavije, je li tačno da je Ustavni sud jedini merodavan da proceni da li je nešto u skladu sa ustavom ili ne? Je l' tako ili ne, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je Ustavni sud možda procenio da je ovo što je Republika Srbija preduzela neustavno ili ne?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ne, ali zato jer taj postupak nije dovršen.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sud to nije učinio. Prema tome, privatna mišljenja mene ne zanimaju. Da idemo dalje. U paragrafu 131 vašeg stručnog mišljenja ste naveli: "Pravo na samoopredeljenje uključujući pravo na otepljenje bilo je utvrđeno u Ustavu SFRJ u osnovnim načelima, pod 1," i onda citirate, "narodi Jugoslavije polazeći od prava svakog naroda na samoopredeljenje," i tako dalje, "ujedinili su se u saveznu republiku slobodnih i ravnopravnih naroda i narodnosti i stvorili socijalističku federativnu zajednicu radnu zajednicu radnih ljudi, Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju ...

SUDIJA MEJ: Nema potrebe da odgovorite na ovo pitanje. Mi smo već izuzeli tu temu iz spisa, idemo dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Već u sledećem paragrafu vi iznosite da su neki autori, posebno iz Srbije kao akademik Jovan ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Gospodine Milošević, vi znate da je o tome donešena odluka i da je to izuzeto. Relevantni delovi su od strane 148 na dalje, od paragrafa 148 na strani 40. I po mojim proračunima imate još 10 minuta na raspolaganju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, da li stoji u normativnom delu ustava SFRJ član 5, stav 1: "Teritorija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je jedinstvena i sačinjavaju je teritorije socijalističkih republika," stav 3 istog tog člana, "granica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ne može se menjati bez saglasnosti svih republika i autonomnih pokrajina"? Je l' tako, gospodine Kristan?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi kažete u stvari da je subjekt prava na samoopredeljenje narod, ali onda kažete, "ali narod se politički organizuje i konstituise u državi. Narod u Jugoslaviji je organizovan, odnosno konstituise kao narodi u svojim republikama udružili su se u federaciju". To vi tvrdite. A da li je tačno, gospodine Kristan, da u momentu kad su jugoslovenski narodi formirali jugoslovensku državu posle Prvog i tokom Drugog svetskog rata nikakve republike nisu ni postojale?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Meni je žao, ali ja bih na primer sa velikim interesom saslušao raspravu o pitanju samoopredeljenja, međutim, znam

da za to nema vremena i predsjedavajući sudija mi nije dao dozvolu za to. Ali ako bismo to pitanje želeli bolje da rasvetlimo, treba početi sa godinom 1918. godine kada je stvorena prva Jugoslavija, zatim bi trebalo oceniti drugu Jugoslaviju započetu u temeljima 1943. godine zato jer stara Jugoslavija nije ispunila svoju funkciju zbog nacionalnog pitanja i neravnopravnosti naroda. I onda dolazi treća Jugoslavija o kojoj ovde govorimo. I stajališta o postanku prve Jugoslavije prvo treba utvrditi. Kad bi mi predsjedavajući dozvolio, ja bih rekao da je tada došlo do združivanja više elemenata u tu državu i da je proces proglašenja te države, da taj proces nije bio u duhu postupaka pripreme ujedinjenja. Jer, na primer, za ujedinjenje su se pripremili Kraljevina Srbija i posebna država Slovenaca, Hrvata i Srba koja je nastala na području Austrougarske (Austro-Hungary) monarhije u kojoj nacionalno pitanje takođe nije rešeno. Zatim, tu je bila zasebna jedinica Vojvodina, zatim tu je bila Kraljevina Crna Gora, to su sve bili elementi koji su se pojavili u tom procesu. Ali, na kraju je zbog politike Srbije koju je tada vodio premijer Pašić, došlo do toga da je Srbija sebi prvo priključila Vojvodinu, zatim Crnu Goru u kojoj su svrgnuli kralja Nikolu, i na taj je način Srbija asimilirala Crnu Goru i državnost Crne Gore je tim postupkom prestala. Nova Jugoslavija, druga Jugoslavija pokušala je konceptom federacije rešiti upravo to pitanje. Koncept federacije imao je za cilj da se zajamči ravnopravnost svih naroda i narodnosti bez obzira na broj njihovih pripadnika. Zato je došlo do primene načela pariteta za vodeće organe federacije, a kad su u sliku ušle i pokrajine, slične odredbe uvedene su i za pokrajine. Prema tome, to su bili principi federacije. A zatim je Ustav iz 1974. godine stupanje federalizma doveo do jednog stupnja koji je bio kritičan za odnose unutar Srbije i Srbija sa tim konceptom nije bila zadovoljna. I onda bi imalo smisla samo od te tačke nadalje nastaviti diskusiju. Jer za mene je važno to da je rasprava o preuređenju federacije na osnovu Ustava iz 1974. godine, da se ta rasprava nije nastavila mirnim sredstvima nego je došlo do vojnog oružanog sukoba kojeg je zapravo tada inicirala Srbija, a gospodin Milošević je tamo imao, čini mi se, značajnu ulogu.

SUDIJA MEJ: To nije tema o kojoj vaš iskaz govori. Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dozvoljavate svedoku da objašnjava naširoko i nadučko ono što nije tema, što meni uskraćujete. Ja sam samo hteo da konstatujem, gospodine Kristan, da ovaj vaš citat koji sam pomenuo

“narodi Jugoslavije organizovani, odnosno, konstituisani kao narod u svojim republikama, udružili su se” je gruba neistina i da je to, dakle, falsifikat.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Nisam shvatio vašu tvrdnju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nije bilo nikakvih republika kad je formirana Jugoslavija ni posle prvog ni posle drugog svetskog rata.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislite na 1918. godinu? Ne, 1918. godine toga nije bilo. 1943. godine je taj proces započeo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Započeo, ali nisu formirane republike. Da idemo dalje. Vi na mnogo mesta u stručnoj ...

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Državnost republika, odnosno naroda, razvijala se postepeno i to različitim tempom za različite narode. Uzmimo na primer Sloveniju. Slovenija je već godine 1941. godine oformila svoj najviši organ vlasti, to je bio slovenački narodnooslobodilački odbor i funkcija tog odbora bila je da predstavlja i zastupa slovenački narod. I tako je na Kočevskom zboru u oktobru, znači još pre Drugog zasedanja AVNOJ-a ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, mi ne govorimo o Slovenačkom nacionalnom odboru. Molim vas ...

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ja sam želeo da odgovorim na vaše pitanje, jer bih želio da konstatujem da su se pojedini narodi, da su pojedini narodi, neki narodi razvili svoju državnost još pre Drugog zasjedanja AVNOJ-a. A na Drugom zasedanju AVNOJ-a 29. novembra 1943. godine došle su delegacije nekoliko naroda kojima su ti narodi dali ovlašćenje o čemu smeju da diskutuju i dogovaraju se u Jajcu i ta su uputstva bila da umesto unitarne države treba da se stvori federalna država.

SUDIJA MEJ: Bojim se da nemamo mnogo vremena.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I ja se bojim da nemam mnogo vremena. Vi se pozivate u svom stručnom mišljenju da su amandmani na Ustav Srbije iz 1989. godine, zatim Ustav 1990. godine i danas u ovom živom svedočenju bili protiv Ustava SFRJ menjali i određivali položaj i u tom kontekstu pozivate se na član 4, Ustava SFRJ kojim je zapravo u saveznom Ustavu definisan pojam autonomnih pokrajina, a vi nigde ne citirate član 4, Ustava SFRJ. Samo se pozivate na njega da su 1989. godine autonomne pokrajine lišene svog ustavnog položaja koji proizilazi iz člana 4 i da nije poštovana

pozicija autonomnih pokrajina i tako dalje. Molim vas, ja bih želeo da vam citiram član 4 Ustava SFRJ, on glasi: "Socijalistička autonomna pokrajina je autonomna socijalistička samoupravna, demokratska, društveno-politička zajednica, zasnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi, u kojoj radni ljudi i građani, narodi i narodnosti ostvaruju svoja suverena prava, a kada je to u zajedničkom interesu, radni ljudi, građani, narodi i narodnosti republike kao celine Ustavom Socijalističke Republike Srbije utvrđenom i u republici". Dakle, to piše u Ustavu Jugoslavije. Da ste citirali ovaj član, jasno bi se videlo da je njime upravo u ovom zadnjem delu rečenice propisano da upravo Ustav Srbije vrši raspodelu nadležnosti između Republike Srbije i autonomnih pokrajina u njenom sastavu, rukovodeći se time da li se radi o pitanjima od zajedničkog interesa ili ne. Jer ja sam vam citirao Ustav Jugoslavije koji kaže kad je u interesu republike kao celine, Ustavom republike se utvrđuje u republici, je li tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Dozvoljavate li? Radi se o sledećem: Ja sam citirao celovito koncept Ustava Jugoslavije kad je reč o položaju autonomnih pokrajina i naravno od samog početka je bilo jasno da autonomne pokrajine takođe dele svoju sudbinu sa Srbijom unutar Republike Srbije. To je jasno, to nije sporno, međutim, ovde se radi o tome da je Ustav Jugoslavije autonomnim pokrajinama dao izvesne garancije da ih Republika Srbija svojim zakonodavstvom i svojim Ustavom ne može lišiti položaja koji uživaju i to je problem. Radi se o tome da su prava autonomnih pokrajina počela da budu umanjivana, prava koje su pokrajine uživale do godine 1989. počela su da se smanjuju na osnovu Ustava Socijalističke Republike Srbije, koja proizlazi iz koncepta federacije i tu je poštovan četvrti član Ustava Jugoslavije. Ja sam citirao neke amandmane koje je Srbija donela 1989. godine, a kojima se umanjuje dotadašnji položaj autonomnih pokrajina i jedna još važnija stvar ili možda ne važnija, nego konačno radilo se o tome da se je Ustavom iz godine 1989. zadržalo u status pokrajina i svi bitni elementi autonomnih pokrajina koji su proistekli iz Ustava Jugoslavije, Ustavom Republike Srbije su ukinuti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, da li je sporno da je u skladu sa Ustavom Jugoslavije, član 4, Republika Srbija nadležna da izvrši raspodelu nadležnosti između republike i autonomnih pokrajina u njenom sastavu, rukovodeći se time da li se radi o pitanjima od zajedničkog interesa ili ne? To vam je u poslednjoj rečenici člana 4 sasvim jasno, da se to određuje

je u republici kad je reč o autonomnim pokrajinama. Vi, dakle, niste citirali ključni stav Ustava Jugoslavije.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Samo trenutak, izvinjavam se zato jer ovde nema pri ruci tekst saveznog Ustava, odnosno, ne mogu da ga pronađem. Možda neko može da mi pomogne da pronađem, no meni se čini, koliko se ja sećam, kada govorimo o tom članu takođe treba uzeti u obzir još nešto. Radi se o redosledu, o primatu, treba videti ko je prvi. Znači, Ustav Jugoslavije je izvor statusa, a za autonomne pokrajine je to još i Ustav Srbije. Dakle, te stvari ne mogu da se shvate na taj način da bi ustav republike na neki način mogao da razreši vlastiti autonomne pokrajine i liši ih onog statusa koji im Ustav Jugoslavije garantuje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, da li u novom Ustavu Srbije od 1990. godine septembra meseca koji ste vi citirali, postoje Autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo i Metohija? Je li postoje autonomne Pokrajina Vojvodina i Kosovo i Metohija u Ustavu Srbije 1990. godine, pošto vi kažete da su one ukinute?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Autonomne pokrajine, onakve kakve su stvorene Ustavom Jugoslavije bile su ukinute. Ustav Republike Srbije sadrži i član 6 na koji verovatno vi mislite u kojem stoji da u Republici Srbiji postoje okrajine Vojvodina, Kosovo i Metohija i to kao oblici teritorijalne autonomije. Pazite, tu se radi o razlici, ja ne znam da li vi možda ocenjujete važnost terminologije. Ustav iz godine 1974. godine ...

SUDIJA MEJ: Meni se čini da je ovo od sporedne važnosti. Imate još vremena za dva pitanja, gospodine Milošević. Tako ćete imati više od dva sata ukupno za unakrsno ispitivanje. Dakle, još dva pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li su posle donošenja Ustava Srbije autonomne pokrajine ostale konstitutivni delovi federacije? Je li tako ili nije?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Autonomne pokrajine su naravno nastavile da postoje u strukturi Jugoslavije, ali to više nisu bile jedinice političko-teritorijalne autonomije. To je bio koncept iz Ustava Jugoslavije. Srbija je ukinula političko-teritorijalnu autonomiju svojim ustavom, a to je bilo u suprotnosti sa Ustavom Jugoslavije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, da li je u savezним organima i nakon ustavnih promena u Srbiji 1990. godine o kojima vi govorite postojala zastupljenost pokrajina kakva je bila ranije, regulisao Ustav Jugoslavije, a isti ljudi imenom i prezimenom su ostali na funkciji posle ustavnih promena u Srbiji, je l' tako? Pa, poslušite se samo primerom svog Ustavnog suda u kome ste vi bili član.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, to su manje više bili isti ljudi, međutim, Srbija je uklonila institucije koje su postojale u autonomnoj pokrajini i to one institucije koje su proistekle iz federacije. To je, na primer, Skupština autonomne pokrajine čije je pravo i dužnost bila to da biraju člana Predsedništva Jugoslavije, vi ste u to zadržali, vi ste ukinuli Skupštinu autonomne pokrajine.

SUDIJA MEJ: Ovo je vaše zadnje pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Kristan, nije tačno da su ukinute Skupštine autonomnih pokrajina. Suspendovana je Skupština Kosova i Metohije zbog neustavnih akata i proglašenja republike, znači, grubog kršenja Ustava i Jugoslavije i Srbije. Je l' ukinuo neko Skupštinu Vojvodine i Predsedništvo Vojvodine dok nije došlo do promena Ustava kasnijih, Savezne Republike Jugoslavije? Zašto govorite o ustavnim pitanjima i mešate to sa političkim prilikama i separatističkim pokretom na Kosovu?

SUDIJA MEJ: Možete da odgovorite na to pitanje zbog sugestije koje ono iznosi, a onda ćemo da čujemo gospodina Tapušковиća.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Činjenica je da se Srbija uplela u funkcionisanje Jugoslavije. Prvo, na ustavnom nivou je poremetila funkcionisanje institucija u autonomnim pokrajinama i šta više, ukinula skupštinu, nakon što je prestala njihova aktivnost, kako su to rekli. To je bio neprihvatljiv argument, neprihvatljivo objašnjenje jer skupština je zakonsko telo prema saveznom zakonu i Ustav Srbije nije imao pravo da se upliće u status skupštine. Drugo, kada je reč o postojanju Predsedništva Jugoslavije, Skupština Jugoslavije je prvo smenila Sapundžiju, a po ustavu je Skupština Kosova imala pravo da imenuje svog predstavnika, prema tome, to nije bilo u okviru kompetencija tela koje ga je smenilo. Dakle, uplitanje u funkcionisanje skupštine i smenjivanje njenog člana Predsedništva, sve su to bila dela koja su bila protivustavna i Ustavni sud tada već nije ni delovao.

SUDIJA MEJ: Gospodine Tapušковиću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Mogu li još nekoliko pitanja da postavim?

SUDIJA MEJ: Ne, ne, gospodine Milošević, vi ste već imali na raspolaganju više vremena nego što je predviđeno. Mi moramo da privedemo kraju svedočenje ovog svedoka. Izvolite, gospodine Tapušковиću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Zahvaljujem, časne sudije. Gospodine profesore, ja bih vas molio samo na nekoliko stvari da obratimo pažnju, da pokušamo da objasnim sudijama još nekoliko fakata iz ovog vašeg nalaza. Vi ste govorili ovde i u glavnom ispitivanju i uopšte tokom celoga dana o ovlašćenjima koja je imalo Predsedništvo SFRJ po Ustavu iz 1974. godine, a takođe ste u tačkama 202, 203, 204, 205 i 206 govorili i o ovlašćenjima predsednika Predsedništva Srbije. To se nalazi i u vašim zaključcima. Ali ja bih vam predočio ovo što piše u tački 202, predsednik Predsedništva Republike Srbije nije imao nikakav formalni odnos sa članom Predsedništva SFRJ iz Srbije. Je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Naglasak je ovde na formalnom odnosu u smislu podređivanja, odnosno, inferiornog položaja.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Možete li, molim vas, da jasnije odgovarate. Vi ste to tako decidno napisali. Da li pri tome ostajete? Tako piše ovde.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To treba da se čita zajedno sa onim što sledi i što tu piše, pojašnjeno je da je predsednik Predsedništva delovao u stvari kao zamena, rezerva. Ja sam to već objasnio danas.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Molim vas, ja vas pitam doslovno ono što ste vi kazali. Evo, ja sad idem na tačku 203 paragrafa: "Formalni odnos je postojao između člana Predsedništva SFRJ iz Srbije i Skupštine Republike Srbije," je l' tako? To što pišete ovde u vašem mišljenju.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da. To nije sporno ni na koji način.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Da, i ja mislim, zato vam to i predočavam. I na kraju u tački 204 po Ustavu SR Srbije iz 1974. godine amandmanom tim i tim "član Predsedništva SFRJ iz Srbije za svoj rad u Pred-

sedništvu SFRJ odgovara Skupštini SR Srbije i dužan je izveštavati Skupštinu o radu Predsedništva SFRJ," je l' tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Tako je, ali takođe morate da pročitate i 205 gde vidimo da je Ustav Republike Srbije izbacio ovu odredbu, a pitanje je zašto.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ja vas zaista pitam u vezi onoga šta piše u vašem nalazu, jer tako isto određeno po Ustavu iz 1974. godine i kad se tiče odnosa predstavnika bilo koje republike u Predsedništvu da taj predstavnik odgovara skupštini svoje republike.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, član bilo koje republike odgovara skupštini svoje republike ili autonomne pokrajine, dakle, svojoj vlastitoj skupštini.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: E sad, molim vas, vama je gospodin Najš predočio ova četiri grafikona, jedan, dva, tri, četiri koje ste vi radili zajedno sa Tužilaštvom, pa je između ova dva kvadrata, kao veza između Predsedništva SFRJ i pojedinih republika i njihovih predstavnika stavljena veza, predsednik republike, odnosno, autonomne pokrajine. Nije li to ipak pogrešno, zar na tom mestu ne bi trebalo da stoji, tu gde piše predsednik, da je veza između Predsedništva i republika bila skupština svake od republika, a ne predsednik?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, to nije greška, ali bi bilo bolje da piše, da se kaže da je to nedovoljno. I to je u stvari lapsus. Ono šta u stvari ovde nedostaje je prva tabela koja bi ilustrovala sveobuhvatnije informacije o svim telima koja su pomenuta i to je ono što nedostaje ovdje. Dakle, ovo je nedovoljno, a ne netačno.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: U svakom slučaju pogrešno je jer mesto gde piše predsednik, na tom mestu treba da stoji skupština svake od republika i autonomnih pokrajina.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Nije pogrešno, jer moram da kažem da ova tabela nije jedini dokument. Ja vas upućujem na pasus 204 gde je objašnjen taj odnos i ilustrovan je odnos između skupštine i ovih tela. I kao što sam već rekao, ovo je nedovoljno, ali nije pogrešno.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Molim vas, sad pogledajte član 197 vašeg mišljenja, paragraf 197 vašeg mišljenja, ja sam ga citirao i danas

nešto ranije, to znači da četiri člana Predsedništva SFRJ nisu mogla funkcionisati u ime Predsedništva SFRJ. Ja se slažem sa tim, nisu imali kvorum, ali su oni ipak funkcionisali i tako kako su funkcionisali, da li to znači da su opet odgovarali svojim skupštinama, skupštinama republika iz kojih su dolazili?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To nema nikakve veze sa odgovornošću pred Skupštinom, odnosno odgovornošću pred pojedinačnim skupštinama. Činjenica da pojedini članovi nisu korektno delovali kao članovi Predsedništva tražeći na primer da se usvoje određeni stavovi, a bez neophodnog kvoruma.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ali oni su funkcionisali i izdavali naredbe Generalštabu, ali za takav svoj rad morali su da polažu računa, objašnjavaju u stvari skupštinama iz kojih su dolazili. Je li tako?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Oni su delovali nezakonito jer nisu imali nikakve ingerencije da izdaju takva uputstva, a u okviru pojedinačnih skupština trebalo je da oni naiđu na odgovarajuće konsekvence i trebalo je da odgovaraju svojim skupštinama za ono, za ponašanje i za dela koja su počinili.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Slažem se. Međutim, možda vas sve ovo ne bih ni pitao da ovde niste naveli jednu fusnotu koju ste danas, čini mi se pomenuli na pitanja gospodina Najsa da je gospodin Slobodan Milošević odbio da preuzme ovlašćenja koja je imao Jović, ali vi ste ovde tačno naveli zbog čega on nije hteo da učestvuje u radu Predsedništva koje se odlučilo za dezintegraciju Jugoslavije, je li tako? I kasnije se Jović vratio na svoje mesto, za nekoliko dana.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislim da je celo to pitanje mnogo složenije od toga i traži da se uzme u obzir čitav niz elemenata jer ostavka predsednika Jovića sama po sebi je objašnjenje i takođe je verovatno, postavlja se pitanje interesa odbrane, strukture odbrane, a onda, tu je još i izjava Miloševića koja se tiče Jovićeve ostavke i takođe kori Predsedništvo što nije delovalo u interesu Jugoslavije i takođe traži od Skupštine Srbije da on bude opozvan sa te funkcije, a da neko drugi bude postavljen na ovaj položaj. Po mom mišljenju, to nije bilo ispravno delovanje i ovi elementi su takođe bili neustavni.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Ja sam vas pitao samo za ono što se tiče propisa i kako je to regulisano propisima. Ja ne bih više oko toga, ja ne znam

da li bih mogao da dobijem još koji minut za jednu temu oko Teritorijalne odbrane?

SUDIJA MEJ: Da, još par minuta.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Paragraf 227. Na osnovu, stoji u vašem mišljenju, na osnovu Ustava SFRJ, Teritorijalna odbrana bila je sastavni deo oružanih snaga SFRJ, za razliku od JNA koja je bila zajednička oružana snaga. Teritorijalna odbrana je bila organizovana po republikama i autonomnim pokrajinama. To znači da nije bilo jedinstvene TO SFRJ nego je bilo osam teritorijalnih odbrana. Oružane snage SFRJ bile su, dakle, sastavljene po vašem mišljenju koje ste ovde napisali od devet delova, od JNA i osam teritorijalnih odbrana, je l' tako to bilo?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Pa nije li to, gospodine profesore, suprotno onome što ste napisali u paragrafu 263. "Ustav SFRJ je svakako stajao na koncepciji jedinstvenih oružanih snaga," pa 264, "u Ustavu SFRJ republike nisu imale vlastite oružane snage nego samo Teritorijalnu odbranu. Teritorijalna odbrane republika i autonomnih pokrajina zajedno sa JNA sačinjavale oružane snage SFRJ". Ovo se drastično razlikuje. Možete li to objasniti sudijama?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: To se ne razlikuje već je ista izjava ponovljena na drugom mestu. Postoji koncept oružanih snaga Jugoslavije koji se sastoji iz dva dela, vojske i Teritorijalne odbrane koja je raspoređena na nivou pojedinačnih republika i pokrajina jer je to u interesu opštenarodne odbrane i to je jedan opšti koncept koji smo već objasnili, objasnili smo odgovornost i odnos između vojske i Teritorijalne odbrane.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Da li je smisao opštenarodne odbrane u vreme kada je taj Ustav donošen, pretpostavljam vi ste tada bili u zreлом dobu i ja znam da ste se bavili ovim, pretpostavljam da ste radili na Ustavu od 1974. godine?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, naravno, ali ne shvatam sasvim vaše pitanje. Ustav iz 1974. kad je reč o odbrani zasnovan je na prethodnom iskustvu. Ako me pitate da li sam se bavio Ustavom iz 1974. godine, jeste svakako, ali na koji način sam bio umešan u koncept odbrane ...

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Moje pitanje je sledeće: da li je princip opštenarodne odbrane praktično značio da se stvara jedna situacija u kojoj će svaki građanin Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije biti naoružan za slučaj da zemlja bude ugrožena Teritorijalno, da njen ustavni sistem i granice budu ugrožene, dakle, za odbranu zemlje čitave? Je l' tako bilo?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, naravno, smisao i koncept je bio da se pokrije cela teritorija države različitim elementima odbrane, međutim, Teritorijalna odbrana je trebalo da bude organizovana u skladu sa Zakonom o opštenarodnoj odbrani i drugim sekundarnim propisima i izvan tih propisa nije mogla da deluje u funkciji odbrane. Mogla je da bude organizovana u okviru oružanih snaga i to je već pomenuto kada smo govorili o dobrovoljcima i paravojnim sastavima.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Moram da skratim, mada ne znam da li će biti potpuno jasno, trudiću se. U paragrafu 240: "Namena Teritorijalne odbrane bila je organizovanje opštenarodne odbrane u okviru republike, a ne njeno aktiviranje u drugim republikama. Ukoliko bi jedinice Teritorijalne odbrane jedne republike dejsstvovalale na teritoriji druge republike moglo bi doći do kolizije sa jedinicama Teritorijalne odbrane ove republike". E sad, prvo, ja vas molim, ako možete, da objasnire sudijama, kakva je bila mogućnost od bilo kakve kolizije između republika 1974. godine? Da li je stvarno realno u tom momentu postojalo bilo šta što bi kazivalo da bi te godine moglo doći do kolizije između republika, pa se naoružava narod?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislim da je ovde potrbno da se shvati kontekst u kojem je postavljeno ovo pitanje. Ovo je skraćen tekst. Pitanje je bilo da li su Teritorijalne jedinice Srbije mogle da deluju i u drugoj republici, na primer, u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i slično. I to je bio moj odgovor, naime, ja naglašavam da koncept Teritorijalne odbrane je da se ona organizuje unutar te republike za odbranu te republike, a ne za operacije za teritoriju te republike i to je suština. Jedinice Teritorijalne odbrane nisu mobilne snage kao JNA, ovo su snage koje su teritorijalno organizovane i one imaju elemente odgovornosti prema telima republike, dakle predsedniku republike, ali i prema Predsedništvu federacije i načelniku Generalštaba.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Vi ste malopre govorili o članu 135 Ustava SFRJ i o tome da je Republika Srbija preuzela sva prava i dužnosti koja su zapisana tamo, u Ustavu. Međutim, takođe ste dodali ovde kad je

bilo reči na pitanja gospodina Najsa da su jedino radikalne promene nastale u Srbiji, ali ste mogli da eventualno nešto kažete sudijama o tome da je ovaj, ova Deklaracija o suverenosti države Republike Slovenije gde se kaže u članu 2: "Politički princip Republike Slovenije zasniva se na Ustavu Slovenije," i sad, "Ustav SFRJ, savezni zakoni i drugi savezni propisi važe na teritoriji republike ukoliko nisu u suprotnosti sa Ustavom i zakonima Republike Slovenije". Znači, to je bilo potpuno obrnuto od onoga što piše, što je pisalo u Ustavu Srbije iz 1990. godine. U ovoj Deklaraciji stoji upravo suprotno da Ustav SFRJ treba da bude u saglasnosti sa zakonima Republike Srbije. Kako to objašnjavate?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Pa, da bi se odgovorilo na ovo pitanje potrebno bi nam bilo više vremena nego što ga sada imamo na raspolaganju. Mislim da treba da uzmete u obzir nastojanja Republike Slovenije da obezbedi dijalog za reorganizaciju federacije. Slovenija nije bila zadovoljna stavovima Srbije i to se odrazilo u ustavnoj debati, pa je Slovenija donela određene zakone i takođe o tome raspravljala sa drugim republikama. Takođe je bila u toku rasprava o konfederaciji, ja mislim da je gospodin Milošević pomenuo da je to bilo 28. septembra 1990. godine, konfederacija je bila jedna od opcija tog statusa.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Moje zadnje pitanje, zapravo predočio bih vam ovo šta piše u paragrafu 245 vašeg mišljenja. "Iskustvo Republike Slovenije gde je u poredanju sa drugim republikama bivše SFRJ, TO bila najdoslednije organizovana, pokazalo je preimućstvo takve koncepcije i organizacije. To se pokazalo i u slučaju sukoba sa JNA posle proklamovane državne samostalnosti Slovenije 25. juna 1991. godine". Da li je Teritorijalna odbrana Slovenije već u tom momentu bila potpuno samostalna oružana snaga ili ne?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Teritorijalna odbrana Slovenije bila je jednako nezavisna kao i ranije, ali kao što znate u vreme, u to vreme odnosi su bili akutni i JNA je krenula sa svojom oružanom intervencijom, jedinice su dolazile iz Hrvatske, a Teritorijalna odbrana je branila nezavisnost Republike Slovenije. Taj sukob je prilično brzo rešen, nakon desetodnevnog rata, okončan je Brionskom deklaracijom pod pokroviteljstvom Evropske zajednice (European Community), to je priznato i mi smo prihvatili moratorijum od tri meseca na suverenitet i pravo na suverenu republiku.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ta oružana sila kojom je raspolagala Slovenija u tom momentu je bila Teritorijalna odbrana, je l' tako ili ne? To je moje zadnje pitanje.

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Svakako, Slovenija je imala na raspolaganju samo Teritorijalnu odbranu jer je JNA delovala kao neprijateljska snaga i potpuno pod drugačijim uticajem.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala vam, profesore.

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nekoliko pitanja na koja, nadam se, možete da odgovorite sa da ili ne, sobzirom na vreme koje nam je na raspolaganju. Podsećam vas da je optuženi tvrdio da Srbija nije formirala oružane snage i vi ste u vašem glavnom svedočenju objasnili da, kad je reč o dobrovoljcima, da u izuzetnim okolnostima predsednik Srbije mogao da regrutuje i policiju. Naravno, na Pretresnom veću je i na sudijama u Pretresnom veću da odluče kakve vrste snaga predstavljaju oružane snage. Ali vi nam pomozite oko sledećeg. Rekli ste da predsednik u određenim okolnostima može da angažuje policiju i to je u posebnim okolnostima, a vi ste pod tim opisali tri posebna stanja, a to je ratno stanje, stanje neposredne ratne opasnosti i tako dalje. Da li je u oktobru 1991. godine Srbija proglasila takvo ratno stanje?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ne, nemam podatke, nemam informacije o tome. Pokušao sam da objasnim koje su bile mogućnosti za predsednika republike kada je reč o policiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Shvatam. Dakle, vama nije poznato da je objavljeno takvo stanje. Da li bi u odsustvu takvog stanja bilo zakonito da predsednik Srbije formira policijske snage?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Moj odgovor je da ne bi bilo zakonito. Prvo, mora da se proglasi takvo stanje i tek onda mogu da se aktiviraju te snage.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako je protivno vašim saznanjima objavljeno takvo stanje i stvorena takva policijska snaga, da li bi policijske snage u formalnom smislu ili paravojne snage koje bi bile tako angažovane dovele do toga da predsednik Srbije snosi odgovornost za njihove aktivnosti?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Da, po principu podređivanja takvih policijskih snaga jugoslovenskoj vojsci, onda, naravno, bi odgovornost za njihova dela bila na vrhu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste odgovorili na pitanje u vezi sa Teritorijalnim jedinicama koje su u suštini bile ograničene u svom delovanju na vlastite republike. Da li se to isto odnosi i na snage MUP-a, da su njihove operacije ograničene na njihove vlastite republike?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Postojala je JNA, dobrovoljci i Teritorijalna odbrana koji su mogli biti korišćeni za popunjavanje redova TO.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, stvaranje policijskih snaga, bilo da je reč o paravojnim ili drugačijim snagama, da li bi to bilo zakonito ili nezakonito za delovanje u drugim državama?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Mislim da je to izvan koncepta odbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dva pitanja koja proizlaze iz članova 83 i 135 Ustava Srbije iz 1990. godine. Već ste objasnili kako član 83, stav 5, Predsedniku daje komandu nad oružanim snagama u doba mira i rata. Vi ste naveli da taj stav tog člana ne definiše termin "oružane snage" i vi dopuštate da to može, takođe, da obuhvati i Teritorijalnu odbranu. Da li sam vas dobro shvatio?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Meni se čini da da. Kasnije je Republika Srbija sanirala tu rupu budući da takva odredba tada nije postojala i onda je član 5 Zakona o odbrani iz 1991. godine definisao funkcije predsednika Republike Srbije u vezi sa tim. Dakle, on rukovodi oružanim snagama uključujući ovlašćenja za rešavanje organizacijskih i kadrovskih pitanja o Teritorijalnoj odbrani, dakle, to je jasno i nakon toga još jedno četiri ili pet tačaka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, sada smo zaista pri kraju našeg vremena. Imam još dva pitanja za vas. Ako pretpostavimo da član 83, stav 5, pokriva i Teritorijalnu odbranu, da li to onda ima neke veze sa policijom ili se policija tu tretira odvojeno?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Policija je regulisana odredbama Zakona o odbrani gde se kaže da je u vanrednim okolnostima moguće koristiti policiju. Međutim, normalno se policija ne koristi za ovakvu svrhu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su ovlašćenja predsednika za vreme mira i rata nad Teritorijalnom odbranom, da li ta ovlašćenja se odnose i na policiju, odnosno, da li je tačno da se ona ne odnose na policiju u vreme mira nego samo u vreme rata ili vanrednog stanja?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: U vreme mira nije moguće koristiti policiju za te svrhe. U doba mira policija je sastavni deo organizacijske strukture vlade i u nadležnosti vlade. Dakle, samo u vanrednom stanju moguće je aktivirati policiju na drugi način.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje poslednje pitanje odnosi se na drugi deo člana 135. Mi smo Pretresnom veću dali službenu verziju na engleskom koju ćemo, naravno, morati ponovo da prevedemo, međutim, ako pogledate original drugi stav člana 135. Dakle, razmislite o tome kako vam je optuženi sugerisao da pravo Srbije da deluje u vlastitom interesu po ovom stavu člana počiva na pretpostavci o dezintegraciji savezne Jugoslavije. Recite nam, postoji li bilo šta u tom drugom članu, u tom drugom delu člana 135 što podržava takav zaključak ili bi bilo bolje da se kaže da Srbija može da deluje u svom interesu kad oceni da je to u njenom interesu?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Ja sam ovo shvatio da je gospodin Milošević, nekako u pozadini pokušao utvrditi da je do toga uopšte došlo na takav način. Naime, da je tada već započela dezintegracija, odvajanje Slovenije i Hrvatske i da je onda kao odgovor na to ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Shvatam šta želite da kažete o tome šta vam je optuženi rekao i on je rekao da je to bio kontroverzni član, vi možda ne znate, a mi ćemo možda saznati ko je napisao taj član. Međutim, ovako kako sad taj član glasi, ako ga vi interpretirate kao pravnik, da li to na neki način ograničava ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, zaista moramo da završimo. Nećemo uzeti u obzir ono šta je ranije rečeno, ali dozvolite zastupniku Tužilaštva da postavi još ovo pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Recite nam, da li ovaj član na bilo koji način ograničava mogućnost Srbije da deluje u vlastitom interesu u okviru dezintegracije Jugoslavije ili je taj član opštiji, opšte prirode?

SVEDOK KRISTAN – ODGOVOR: Pa, teško je to oceniti. Sad govorimo veoma uopšteno, međutim očito je da je odredba drugog stava člana 135 zamišljena kao ustavna podloga na kojoj organi Republike Srbije mogu delovati u svim situacijama koje su se do tada razvijale u Jugoslaviji. I to je, na neki način, omogućilo republici da sama sebi uzme pravo da traži kompenzacije ili druge stvari ukoliko bi pretrpela neku štetu u vezi ponašanja drugih republika. Prema tome, ovo bismo mogli da shvatimo kao davanje ustavne baze republičkim organima kako ih kasnije niko ne bi mogao pozvati na odgovornost za njihovo postupanje. Čini mi se da tu postoji zapravo i problem u vezi sa nastavkom procesa krize Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS: U redu. Nabavićemo bolji prevod budući da je taj član spomenulo i nekoliko drugih svedoka. Nemam više pitanja za ovog svedoka.

SUDIJA MEJ: Hajde da prvo završimo sa svedokom, imamo još par administrativnih pitanja. Doktore Kristan, vaše je svedočenje završilo. Hvala vam što ste došli da svedočite na Međunarodni sud. Sada možete da idete.

SVEDOK KRISTAN: Hvala vam što ste mi omogućili da se obratim Sudu.

SUDIJA MEJ: Gospodine Najs, da li vi želite nešto da kažete?

TUŽILAC NAJS: Dve stvari. Prvo, želim da podsetim Pretresno veće da je prilikom razmatranja raznih ustavnih pitanja Pretresno veće izrazilo želju da mu pomogne neki ustavni ekspert, mislim da je to rekao sudija Robinson. Mislim da postoji mogućnost da pozovemo drugog eksperta koji bi pokrio izuzeti materijal koji se odnosi na Kosovo. Setićete se poteškoća koje smo imali da pronađemo i identifikujemo odgovarajuća svedoke koji mogu da dodđu i koji žele da dodđu. Mi ćemo ponovo da pokušamo da pronađemo neke kvalifikovane svedoke i da dobijemo izveštaj o Srbiji i o Kosovu u vezi sa tim. Naravno, ne mogu da garantujem da ćemo imati vreme na raspolaganju da ubacimo tog svedoka, ali ćemo pokušati da uradimo šta možemo. Postoji još nekoliko stvari koje bih, uz vašu dozvolu, želeo da pokrenem na privatnoj sednici, a u vezi su sa svedokom.

SUDIJA MEJ: Prvo bih na javnoj sednici rekao neke stvari, pre nego što pređemo na privatnu. Dakle, dve naše sednice će se odvijati kako sledi. Sutrašnja statusna konferencija za početak izvođenja dokaza Odbrane bila

je zakazana za 15.00, ali će početi u 15.30. To je, dakle, promena. I zatim još jedna stvar u vezi sa petkom 19. septembrom. Zbog nekih obaveza koje sam ja ranije preuzeo, toga dana moraćemo da završimo raspravu u 12.00. Znači, toga dana ćemo da zasedamo od 9.00 do 12.00. To znači da će Tužilaštvo prilikom obračuna ukupnog vremena imati pravo na dodatno vreme, tih sat i po vremena ćemo dodati onom vremenu od sat i po koje ste izgubili zbog sudskog raspusta. A sad idemo na privatnu sednicu.

(privatna sednica)

Fond za humanitarno pravo